

TARTU ÜLIKOOL
SOTSIAALTEADUSTE VALDKOND

NARVA KOLLEDŽ
ÕPPEKAVA „KOOLIEELSE LASTEASUTUSE ÕPETAJA MITMEKEELSES
ÕPPEKESKKONNAS“

Maarika Alliku

DIGITEHNOLOOGIA ROLL 3–5 AASTASTE LASTE SOTSIAALSETE OSKUSTE
KIJUNEMISEL: OHUD JA VÕIMALUSED LASTEAIASÕPETAJATE JA
LAPSEVANEMATE ARUSAAMADES

Bakalaureusetöö

Juhendaja lektor Ülle Säälük

Narva 2019

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

.....

Maarika Alliku

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. TEOREETILISED LÄHTEALUSED	7
1.1. Lapse sotsiaalsed oskused ja 3–5 aastaste laste sotsiaalsete oskuste eripära	7
1.2. Digivahendite ohud ja võimalused sotsiaalsete oskuste kujunemisel	10
1.3. 3–5 aastaste laste sotsiaalsete oskuste ja digivahendite seos.....	16
2. METOODIKA	21
2.1. Valim	21
2.2. Andmekogumismeetod ja protseduur	22
3. TULEMUSED	25
3.1. Lasteaiaõpetajate ja lapsevanemate arusaamad digiajastu laste sotsiaalsetest oskustest	26
3.2. Lasteaiaõpetajate ja lapsevanemate arusaamad digivahendite rollist laste sotsiaalsete oskuste kohta.....	33
3.3. Arutelu ja järeldused	35
KOKKUVÕTE.....	39
Resumé.....	41
KIRJANDUS	44
LISAD	49
Lisa 1. Küsimustik lapsevanemale.....	50
Lisa 2. Küsimustik õpetajatele	52

SISSEJUHATUS

Inimese vaimsed võimed ja sotsiaalsed oskused on tihedalt seotud. Kaasasündinud bioloogilised eeldused teostuvad indiviidi ja teda ümbritseva vastastikuse koostoime tulemusena. Lapse sotsiaalne areng peab tagama ühiskonnas elamiseks vajalikke sotsiaalsete oskuste ja pädevuste omandamise. Seepärast on sotsiaalsete teadmiste ja oskuste ning väärtushinnanguliste hoiakute kujundamine üks tähtsamaid kasvatusülesandeid. Sotsiaalsed oskused on õpitud oskused, mis aitavad inimesel toime tulla erinevates keskkondades ja situatsioonides. Lasteaias mõeldakse sotsiaalsete oskuste all eelkõige oskust teistega läbi saada, suhelda ja ühiskonna normide järgi käituda. Sotsiaalsed oskused aitavad lapsel lasteaiarühmas edukalt toime tulla ning suhelda eakaaslastega. Sotsiaalsed oskused, mis on omandatud lasteaias, mõjutavad hilisemat akadeemilist edu. Sotsiaalseid oskusi saab tõhusalt õpetada (Juusola 2011).

Panustamine sotsiaalsete oskuste arengusse on oluline nii lühemas kui pikemas perspektiivis. Lühemas perspektiivis toob sotsiaalsete oskuste õpetamine kaasa hakkama- saamise selliste eluks vajalike oskustega nagu õppimine, suhete loomine, efektiivne suhtlemine, teiste vajaduste märkamine ja hea läbisaamine kaaslastega. Selle tulemusel tõusevad nii õpilaste akadeemilised saavutused kui ka paraneb klassi ja kooli sisekliima ning probleemse käitumise intsidente jääb vähemaks. Pikemas perspektiivis on sotsiaalsete oskuste õpetamine oluline panus laste kasvamisest haritud, vastutus- tundlikeks, vägivallavabadeks, narkootikumidest hoiduvateks ja hoolivateks täiskas- vanuteks (Talts 2018). Sotsiaalsete oskuste ja väärtushinnangute kujundamine on üks tähtsamaid kasvatus ülesandeid ja selleks, et laps saaks hakkama eakaaslastega, peab ta teadvustama enda oskusi, emotsioone ning juhtima oma käitumist (Männamaa, Marats 2009). Kuna tänapäeval veedab laps enamust ajast lasteasutuses, on õpetaja see, kes toetab lapse sotsiaalsete oskuste kujunemist ja toimetulekut (Krull 2000).

Probleem seisneb selles, et lapsed muutuvad aktiivseteks meedia tarbijateks üha nooremas eas ning sotsiaalsed oskused hakkavad digiajastul nõrgaks jääma. Tegemist on uue probleemiga, kus me ei tea, millised on lastevanemate ja õpetajate arusaamad digiajastust ja selle võimalikest mõjudest. Nii Eestis, kui ka välismaal on tehtud uuringuid laste sotsiaalsete oskuste tasemest ning digivahendite kasutamisest lasteaias kui ka kodus. Vähem on uuritud nii lastevanemate kui ka õpetajate arusaamasid digivahendite rollist 3–

5 aastaste laste sotsiaalsete oskuste kujunemisel. Ideaalis võiksid vanemad ja õpetajad olla partnerid, kes teevad koostööd ühise eesmärgi nimel, kuid erinevatel põhjustel võib see sageli osutuda keeruliseks. Kuna arvamusi on mitmeid ning võib juhtuda, et eesmärgi saavutamiseks kasutatakse erinevaid kasvatusmeetodeid, mistõttu võib see tuua pigem kahju kui kasu. Oluline on, et nii õpetaja kui ka lapsevanem oleksid teadlikud lapse eripäradest ning kodusest olukorrast. Ainult nii saab õpetaja olla lapsevanemale toeks ja anda nõu. Probleemide ennetamiseks on vajalik tihe infovahetus õpetaja ja kodu vahel. Seda probleemi uurides saame aimu millised on õpetaja ja lapsevanem arusaamad digiajastust, mis aitab üksteist mõista ja toetada meeldivat ja tihedat koostööd lapse täisväärtusliku kasvukeskkonna loomisel. Lapsed vajavad täiskasvanute tähelepanu, personaalset lähenemist, värsket õhku, liikumist ja elutervet lapsepõlve. Mõõdukas tehnoloogia kasutamine koolieas õpingute toetamiseks on põhjendatud, kuid telefonid, tahvelarvutid ja sülearvutid ei sobi lapsehoidjaks (Eesti 2018).

Bakalaureusetöö eesmärgiks on välja selgitada digitehnoloogia ohud ja võimalused 3–5 aastaste laste sotsiaalsete oskuste kujunemisel lasteaiaõpetajate ja lapsevanemate arusaamades. Eesmärgi täitmiseks on püstitatud järgmised uurimisküsimused:

1. Mis on sotsiaalsed oskused? Millised on 3–5 aastaste laste eeldatavad sotsiaalsed oskused?
2. Mida mõistetakse digitehnoloogia all? Millised on digivahendite kasutusvõimalused tavaelus ja hariduses?
3. Milline on teooria põhjal digivahendite osa laste sotsiaalsete oskuste kujunemisel?
4. Milline on õpetajate ja lapsevanemate arusaam digiajastu laste sotsiaalsetest oskustest?
5. Kuivõrd õpetajate ja lapsevanemate arusaamad sarnanevad või erinevad?

Lähtuvalt töö eesmärgist on bakalaureusetöö jaotatud kaheks osaks – teoreetiline ja empiiriline. Töö esimeses pooles toob autor välja teoreetilised lähtekohad, vastates uurimisküsimustele 1, 2 ja 3. Autor vaatlleb laste sotsiaalsete oskuste mõistet ja 3–5 aastaste laste sotsiaalseid oskuseid. Samuti annab ülevaate digivahendite ohtudest ja võimalustest ning nende seoseid sotsiaalsete oskustega. Töö teine pool on empiirilise käsitlusega, vastates küsimustele 4 ja 5. Seal autor analüüsib lapsevanemate ja õpetajate arusaamasid digivahendite rollist laste sotsiaalsete oskuste kujunemisele ning toob välja ka tulemused.

Bakalaureusetöö empiiriline osa põhineb autori kogutud andmetel. Valimisse kuuluvad kolm Ida-Virumaa lasteaeda: Illuka Lasteaed, Mäetaguse Lasteaed Tõruke ja Iisaku Lasteaed Kurekell. Autor koostas lähtuvalt töö eesmärgist eraldi küsimustiku nii lapsevanematele kui ka õpetajatele. Küsimustikud saadeti esialgu elektrooniliselt lasteaedade juhtkondadele, kes omakorda saatsid need laiali e-kooli, Stuudiumi ja Eliisi kaudu. Kuna vastuseid tuli oodatust vähem, jagas autor küsimustikud paberkandjal.

1. TEOREETILISED LÄHTEALUSED

1.1. Lapse sotsiaalsed oskused ja 3–5 aastaste laste sotsiaalsete oskuste eripära

Igatiüks teab, et lapsepõlv on eriline ja ainulaadne periood kõigi inimeste elus. Lapsepõlves pannakse paika mitte ainult tervise alused, vaid moodustatakse ka isiksus: selle väärtused, eelistused, suunised. Täielikult arenenud isiksuse kujunemist mõjutab suuresti suhtlemine inimestega. Järgnevalt annab autor ülevaate lapse sotsiaalsete oskuste olemusest, keskendudes kolme kuni viieaastaste laste eeldatavate sotsiaalsete oskuste arengule.

Sotsiaalsed oskused on inimese oskus teistega toime tulla (Keltikangas-Järvinen 2011:11–14). Need võimaldavad inimestel suhelda ja konkreetsetes sotsiaalsetes kontekstides asjakohaselt käituda. Nende oskuste hulka kuuluvad enesekindlus, toimetulek, suhtlemine ja sõpruse loomise oskus. (Nugent 2013) Samuti kuuluvad sotsiaalsete oskuste alla jagamine, abistamine, suhete algatamine, teiste abistamine, komplimentide tegemine ja “palun” ning “aitäh” ütlemine (Elliot, Busse 1991: 63–64).

Häidkind jt (2014) toovad välja, et sotsiaalsete oskustena käsitletakse lapse oskusi suhelda ümbritsevate inimestega, nii eakaaslaste kui täiskasvanutega, nii tuttavate kui võõrastega. Samaselt on sõnastatud ka kehtivas Koolieelse lasteasutuse riiklikus õppekavas. Seal on toodud, et sotsiaalsete oskuste all mõistetakse lapse oskusi teistega suhelda, tajuda nii iseennast kui ka partnereid, võtta omaks ühiskonnas üldtunnustatud tavasid ning lähtuda eetilistest tõekspidamistest. (KLRÕ 2011)

Elliot ja Busse (1991: 64) ütlevad, et sotsiaalset pädevust peetakse sageli sotsiaalsete oskuste sünonüümiks. Sotsiaalne pädevus on aga kokkuvõtlik termin, mis peegeldab sotsiaalset hinnangut üldise üksikisiku toimetulemise kvaliteedi kohta konkreetsetes olukorras. Sotsiaalne pädevus on laialdaselt tunnustatud kui mitmemõõtmeline kontseptsioon, mis koosneb sotsiaalsetest, emotsionaalsetest, kognitiivsetest ja kohanemisvõimelistest oskustest ja käitumistavast (Semrude-Clikeman 2007: 158). See tähendab omakorda, et inimene suudab lahendada olukordi loovalt, paindlikult ja efektiivselt, kellegagi konflikti minemata ning ise märkamatuks jäädes. Sotsiaalsed oskused aitavad lapsel toime tulla rollidega koolis, perekonnas ja ühiskonnas. Kitsamas tähenduses hõlmab see kaaslase ja tema tunnete ning seisukohtade mõistmist, empaatiat ja sümpaatiat, delikaatsust ja sotsiaalset tundlikkust. (Keltikangas-Järvinen 2011: 13).

Sotsiaalseid oskusi on võimalik jaotada kaheks: enesele ja teistele orienteeritud sotsiaalsed oskused. Esimesel juhul pööratakse tähelepanu enda huvidele. Näiteks ollakse

sotsiaalsed, enesekindlad ning suudetakse seada eakaaslastele piire. Teistele orienteeritud sotsiaalsed oskused hõlmavad endas teiste inimeste huve. Näiteks abistatakse teisi lapsi, arvestatakse nende huvidega ja võetakse vastutus kellegi teise käitumise eest. (Groeben jt 2010: 4) Seevastu Elliot ja Busse (1991: 64) jaotavad enesele ja teistele orienteeritud sotsiaalsed oskused omakorda viieks: 1) koostöö – käitumine, näiteks teiste aitamine ja materjalide jagamine; 2) maksmapanek – käitumise algatamine, näiteks teabe küsimine; 3) vastutus – käitumine, näiteks suhtlemine täiskasvanutega ja vara pärast muretsemine; 4) empaatia – käitumisviis, näiteks mure eakaaslaste pärast; 5) enesekontroll – käitumisviis, mis tekib konfliktiolukorras, näiteks kiusatusele reageerimine. Antud sotsiaalsed oskused on omased ka koolieelses eas olevatele lastele.

Riiklik eksami- ja kvalifikatsioonikeskus on toonud välja sotsiaalsed ja enesekohased oskused, mille laps on omandanud 3–5 aastaseks saamisel. Kolmeaastane laps saab aru, et inimestel on erinevad tunded ja emotsioonid, tal on osaliselt kujunenud enesetunnetus ja eneseteadvus. Ta oskab väljendada emotsioone, teha valikuid ja ise otsustada. Samas kardab tundmatuid ja uusi asju. Tema enesekindlus on kõikuv ning ta vajab turvalisust, tunnustust, rutiini ja reegleid. Laps osaleb ühistegevustes täiskasvanuga ning jagab oma asju ka teistega. Ta suudab algatada vestlusi ja luua sõprussuhteid inimestega, kellega on tihti koos. (REKK 2009)

Lemmon ja Green (2015) ning McClelland jt (2000) on välja toonud, et lapse koolieelne iga on sotsiaalsete oskuste omandamisel väga oluline periood. Seepärast peab õpetaja varakult märkama ja teadlikult toetama lapse arengut, et laps saaks tulevikus paremini hakkama eakaaslastega suhtlemisel. Nelja-aastane laps väljendab oma emotsioone verbaalselt. Ta soovib olla iseseisev, seades endale eesmärgid ning neid täites. Laps väärtustab oma saavutusi, kuid vajab tunnustamist ja täiskasvanu tähelepanu. Samuti on ta abivalmis ja püüab teisi lohutada. Seevastu osaleb ta lühikest aega ühistegevuses eakaaslastega, kuid eelistab üht mängukaaslast rühmale. Laps saab aru lihtsamatest käitumise reeglitest ning järgib neid igapäevases suhtluses. Samuti mõistab ta valetamise tähendust. (REKK 2009)

Laps soovib olla kontaktis, oskab kontakti algatada ja seda hoida. Ta väljendab enda seisukohti ja saab aru teiste inimeste emotsioonidest. Samuti on ta valmis lahendama erimeelsusi, lohutab, abistab, jagab asju ja tegutseb koos eakaaslaste või täiskasvanutega. (Häidkind jt 2014) Viieaastane laps hakkab mõistma teiste inimeste tundeid ja mõtteid, samuti väljendab ta oma emotsioone ja räägib nendest. Ta suudab vastutada oma

tegevuste eest ja tegutseb enamasti iseseisvalt. Samas naudib laps rühma kuulumist ja eakaaslaste seltsi ning ühistegevust. Vajadusel on ta valmis tegema eesmärgi saavutamiseks koostööd. Seevastu on laps väga tundlik teiste hinnangute suhtes, mis mõjutavad tema enesehinnangut. (REKK 2009)

Eesti lasteaedade õpetajatel on kohustus hinnata iga õppeaasta jooksul laste isiklikku arengut ja anda ülevaade nende edusammudest lastevanematele. Õpetajad toetuvad lasteaia õppekavale, et hinnata kolme- ja nelja-aastaste laste ülekantavate oskuste arengut ja taset. Õppekavad töötatakse välja eraldi igas lasteaia ja arendajad osalevad ise. Selleks saavad nad kasutada mõningaid valitsuse avaldatud raamatuid. Samuti võivad nad kasutada ametlikku eelkoolialise riigi õppekava. (Häidkind jt 2018: 212) Koolieelse lasteasutuse riiklikus õppekavas (KLRÕ 2011) on kirjas, et õppe- ja kasvatustegevuse tulemusel peab laps teatud vanuses omandama vastavalt eale sotsiaalsed oskused. Üldiselt on sotsiaalsete oskuste hindamise eesmärgid seotud kas identifitseerimise või sekkumisega (Elliot, Busse 1991: 67). Seega on enesekohased oskused seotud iseendaga ja mina leidmisega ning sotsiaalsed oskused on seotud erinevates olukordades hakkama saamisega.

Elliot ja Busse (1991: 63) leidsid, et lapsed, kellel on pidevalt sotsiaalseid oskuseid vähe, kogevad nii lühi- kui ka pikaajalisi negatiivseid tagajärgi. Need tagajärjed võivad sageli olla raskemate probleemide eelkäijad hilisemas elus. Nad leidsid ka, et sotsiaalsete oskuste puudujääk on aja jooksul stabiilne ja see on seotud halva akadeemilise tulemuslikkusega. Samale tulemusele jõudsid ka Vitiello ja Williford (2016). Samuti töid Vitiello ja Williford (2016) välja, et lapsed, kellel olid head sotsiaalsed oskused, tulid paremini toime etteantud ülesannetega ja neil olid paremad akadeemilised tulemused keele- ja kirjaoskuses, võrreldes teiste lastega, kelle sotsiaalsed oskused ei olnud nii head. Jones, Greenberg ja Crowley (2015) leidsid oma uurimuses seoseid lapse sotsiaalse kompetentsuse ja hilisema ea sotsiaalse toimetuleku vahel. Need lapsed, kes olid lapseas sotsiaalselt kompetentsemad, olid täiskasvanueas kõrgemalt haritud. Neil oli parem töökoht, vähem kriminaalkaristusi ja parem vaimne tervis.

Eeltoodu põhjal saab autor öelda, et sotsiaalsete oskuste all mõistetakse lapse oskusi teistega suhelda, tajuda nii iseennast kui ka partnereid, võtta omaks ühiskonnas üldtunnustatud tavasid ning lähtuda eetilistest tõekspidamistest. Kuna sotsiaalsed oskused on õpitavad, on tähtis, et lapsevanem ja õpetaja oleksid lapsele nende oskuste arendamisel toeks. Lapsed õpivad läbi kogemuse, mistõttu on oluline täiskasvanute eeskuju. Kõik

need oskused mängivad väga suurt rolli lapse hilisemas toimetulekus, mis hõlmab nii suhteid eakaaslastega ja täiskasvanutega kui ka õppeedukust ja tööelu.

1.2. Digivahendite ohud ja võimalused sotsiaalsete oskuste kujunemisel

Viimaste paari aastakümne jooksul on tehnoloogia täielikult muutnud peaaegu kõiki meie ühiskonna aspekte, alates sellest, kuidas me töötame kuni selleni, kuidas me suhtume. Üks kõige olulisemaid erinevusi on see, kuidas lapsed mängivad ja suhtlevad varasemate põlvkondade inimestega. (Patel 2017) Teadlased on püüdnud jagada ühiskonda kindlate omaduste põhjal erinevatesse põlvkondadesse. Igal põlvkonnal on oma ainulaadsed määratlevad omadused ja põlvkond Y on kasvanud internetiga. Samuti on nad tuntud kui digitaalsed põliselanikud. Teadlased pole suutnud üheselt paika panna Y põlvkonna ajastu algust. Kuid see, mis kindlasti eraldab Y põlvkonda oma eelkäijatest, on see, et nad kasvasid koos meditatsiooni ja globaliseerumisega. Y põlvkond hindab kõige rohkem seda, et meediastumine võimaldab luua kogu maailmas võrgustikke ja sõltumatust nii aja kui ruumi osas. (Liesem 2017: 3, 10) Käesolevas alapeatükis annab autor ülevaate digivahendite ohtudest ja võimalustest, mis on seotud sotsiaalsete oskuste kujunemisega.

Digitaalkeskkond loodi kui täiskasvanutele mõeldud keskkond. Isegi leiutajad ei arvanud, et ühel päeval võiks see olla lapsepõlve kulutamise koht. Samuti ei teinud nad lapsest kasutajatele mingeid disainilahendusi. Vastupidi, utoopiline visioon oli see, et kõik kasutajad oleksid võrdsed. Ja kui kõik kasutajad on võrdsed, siis käsitletakse lapse kasutajat nagu täiskasvanut. (Rudkin 2017: 3) Tänapäeval ei kujuta miljonid inimesed oma elu ilma arvuti, interneti, sotsiaalse võrgustikuta – need on meie elu üks osa. Lapsed ja täiskasvanud puutuvad ka innovatsiooniga kokku, kasvades arenevas tehnoloogilises keskkonnas. Ainus asi, mida vanemad saavad teha, on kontrollida seadmete kasutamist, suunates lapsi arendava sisu leidmisel. Õppimisvormid on väga olulised, mis võimaldavad maailma õppida ja mitte ainult mängida. Seda seetõttu, et arvutid suudavad lapse tähelepanu pikka aega hoida. See on tegur, mida paljud tänapäeval püüavad kasutada hariduslikel eesmärkidel, mis ei ole ka vale, kui kasutada seadmeid eesmärgipäraselt.

Teadusliku kirjanduse järgi, mis kirjeldab Y põlvkonda, on mõningaid omadusi, mille loomuliku Y üksikisikutele on ilmselgelt ühised ja mis eristavad neid varasematest põlvkondadest. Põlvkonna Y isikud erinevad oma eelkäijatest hoiakute, väärtuste ja käitumismudelite poolest. Sellest tulenevalt kipuvad nad vaidlustama rangeid hierarhilisi ja kinnistunud struktuure. (Liesem 2017: 4) Üks suurimaid erinevusi tänapäeva laste elus

võrreldes vanemate inimestega on see, et nad ei ole füüsiliselt aktiivsed. Seda sellepärast, et tehnoloogia (nt arvuti, nutitelefon, televisioon) julgustab lapsi koju jõudes olema istuv ehk ei minda toast välja ja ei mängita teiste lastega. See omakorda on seotud laste rasvumismäära tõusuga. Samuti ei tea paljud lapsed, kuidas veeta aega vabas õhus, kui nad ei kasuta samal ajal meelelahutuseks tehnoloogiat. Väljas olemine mõjutab keha positiivselt – päikesevalgus annab kehale D-vitamiini ja parandab unetsüklit. (Patel 2017)

Y põlvkonda kirjeldatakse ambitsioonikate ja kindlatena, samuti hindavad nad töö- ja pereelu tasakaalu. Erinevalt eelmistest põlvkondadest ei ole nad valmis pereelu oma karjäärile ohvriks tooma. Seega nad eeldavad, et tööandjad tagavad pere- ja tööelu ühitamise. Samas pidev kättesaadavus digitehnoloogia tõttu takistavad töö- ja pereelu tasakaalu. Samuti väljendab põlvkond Y suurt vajadust individuaalsuse ja paindlikkuse järele, mitte ainult oma pereelus, vaid ka töökeskkonnas. (Liesem 2017: 4, 10–11)

Kuigi tehnoloogia annab palju positiivseid eeliseid õppimisele, võib see avaldada ka mitut negatiivset mõju lapse arengule ja elukvaliteedile. Hiljutised uuringud on näidanud, et seadmete ekraanid eraldavad kahjulikku sinist valgust, mis võib põhjustada peavalu, silmade pinget ja ärritust. Samuti mõjutab see une kvaliteeti. (Patel 2017) Vene (2015) tõi välja, et tänapäeva digiajastul veedavad lapsed enamus ajast ekraanide ees. Ameerika Pediaatria Assotsiatsioon on andnud välja laste ekraani kasutuse suunised. Näiteks alla 18 kuu vanused lapsed peaksid ekraane vältima ja kuni viieaastased lapsed võiksid ekraane kasutada kuni üks tund päevas. (Schleicher 2019: 60) Y põlvkond on harjunud pideva teabe üleujutusega. Isegi, kui lapsed väidavad, et tegelevad teabe üleküllusega vastutustundlikult, tunnevad nad digitaalsetest sidekanalitest sõltuvust. See käitumine varjab pidevat hirmu, et jääks midagi „olulist“ tähelepanuta. Kuigi nad on märganud oma sõltuvust, ei ole nende kannatuste tase rahuloluks iseendaga piisav. (Liesem 2017: 10–11)

Digivahendite pidev kasutamine toob kaasa erinevaid probleeme nagu unehäired, kaaluprobleemid, madal keskendumisvõime, agressiivsed suhtlemisviisid ja piiratud loovus. Lapsed ei oska ise mängu välja mõelda, otsida probleemidele lahendusi ning joonistamise oskused on madalad. Samuti on leitud, et üha enam põgenevad lapsed ebameeldivate olukordade ja tunnete eest arvuti või televiisori taha. (Vene 2015) Liigne nutiseadme kasutamine toob kaasa ka erinevaid terviseprobleeme nagu silmade väsimine, pea-, selja-, käevalu jms (Lai, Uri 2008: 87). Varem, kui tehnoloogia ei olnud veel nii arenenud, leidsid lapsed aega õues mängimiseks ning samuti olid leidlikud. Nad mängisid

mänge, mille olid ise välja mõelnud. Nüüd aga ei suuda lapsed arvutist välja tulla, sest neil on pooleli mõni põnev arvutimäng.

Tehnoloogia mõjutab ka laste mõtlemist ja tunnetamist. Kuna tehnoloogia on täis stiimuleid ja nõuab sageli tähelepanu pööramist paljudele erinevatele asjadele korraga, on lastel, kes mängivad palju videomänge või kulutavad enamikku oma ajast internetis, väiksem keskendumisvõime kui lastel, kes kasutavad tehnoloogiat minimaalselt. Samuti mõjutab tehnoloogia kasutamine, kuidas laps informatsiooni töötleb – kui laps puutub kokku kõrgtehnoloogiaga, kipub ta asju läbi mõtlema pealiskaudselt ja ei suuda kriitiliselt mõelda ega olla õppimisel loov. (Patel 2017) Samuti vähendab tehnoloogia, just sotsiaalmeedia kasutamine õigekirjaoskust. Internetis suheldes kasutatakse väga palju slänge, lühendeid, sealjuures ei pöörata tähelepanu kirjakeelele. Kasutatav kirjakeel mõjutab ka igapäevast suhtlusviisi, mistõttu võib tulla probleeme suhtlemisoskusega. (Mõju inimsuhetele) Enim levinud suhtlusportaalid on Facebook, Twitter, Instagram, Youtube ja Messenger.

Digivahendid on meie ellu toonud palju vahelesegamisi, mis on mõjunud negatiivselt tunnetusele, käitumisele, suhtlemisele ja otsuste langetamisele. Samuti mõjutab see meie mõtlemisvõimet, emotsioonide reguleerimist, taju ja mälu. Vibreeriv telefon taskus või kotis tõmbab tähelepanu kõrvale, mis tekitab hirmu jääda millestki ilma. Vinter (2017) on välja öelnud, et tegemist on fantoomtaskuvärisemise-sündroomiga, FOMO (*fear of missing out*) ehk „hirm jääda ilma“. Sellist käitumist võib nimetada lausa sündroomiks, mis on seotud psüühiliste häirete kujunemisega. Pideva tähelepanu puudumine mõjutab õppimist, kus ei keskenduta ega süveneta vaid jälgitakse nutiseadme ekraani. (Vinter 2017)

Tehnoloogia mõjutab laste suhtlemist teistega, mis võib avaldada mõju nende vaimsele ja emotsionaalsele heaolule. Praeguseks on saadud teada, et nii laste kui täiskasvanute pidev tehnoloogia kasutamine võib vähendada enesehinnangut ja luua negatiivseid meeleolusid. Igasugune tehnoloogia kasutamine vähendab lastel suhtlust eakaaslastega. See muudab nende jaoks raskemaks sotsiaalsete näpunäidete omandamise ja teiste oluliste suhete arendamise – see võib tekitada tõsiseid negatiivseid tagajärgi, mil nad kasvavad ja arenevad. Neil on ka raskusi emotsioonide kujundamisel, kui nad veedavad palju aega tehnoloogiaga ja ei võta piisavalt aega teiste inimestega vahetule suhtlemisele. (Patel 2017)

See ei tähenda, et digitehnoloogia on halb – nii nagu igal asjal, on sellel ka positiivseid pooli. Pateli (2017) sõnul võib see tuua ka palju kasu nii lastele kui ka täiskasvanutele, kuid puuduvad pikaajalised uuringud laste arengule. Digivahendite kasutamisel on võimalus kasutada lihtsasti kättesaadavat vajalikku informatsiooni, lugeda artikleid ja raamatuid, kuulata muusikat ning kasutada internetis kättesaadavaid õppematerjale. Samuti saab laiendada silmaringi ja õppida erinevaid keeli. (Mõju inimsuhetele). Lapsed ja täiskasvanud võivad saada rohkem kasu kasutatavast digitehnoloogiast, kui nad teadvustavad tehnoloogia kasutamise piiranguid ja ülemäärase kasutamise potentsiaalseid negatiivseid tagajärgi (Patel 2017).

Digitehnoloogia pakub lastele palju võimalusi õppimiseks ja enda arendamiseks. Arvutimänge mängides arenevad lapse visuaal-ruumilised võimed, strateegiline mõtlemine, probleemide lahendamise oskus, loovus ja koostööoskus. Arvatakse, et laps suhtleb teistega hiljem mängust, mida ta oli mänginud. Kuna mängus tuleb järgida reegleid, siis areneb enesedistsipliin ja iseseisvus. (Tark vanem 2016). Lasteaedades kasutatakse interaktiivset tahvlit, projektorit, printerit, robootilisi digivahendeid. Koolides ja lasteaedades kasutatakse erinevaid programme ja rakendusi. Näiteks laste teadmiste testimiseks kasutatakse Kahooti, mQlicker, LearningApps, Socrative, Google Form. Samas siinkohal võib tekkida mitmeid küsimusi. Kas kõik need vahendid arendavad ka laste sotsiaalseid oskusi, kui kõik on nii kiiresti ja lihtsalt kättesaadav? Mis saab siis kui laps peab silmast silma inimesega rääkima või küsima? Kui laps istub tunde nutiseadmes, siis kuidas toetab see eakaaslastega suhtlemist? (Tark vanem 2016)

Digivahendite kasutamisel ei pea laps ise mõtlema ega rääkima, kõike on võimalik saada internetist kätte. Samuti ei suuda laps vestelda teistega, sest tal puudub kogemus, mistõttu tema suhtlemisoskus ei ole arenenud. Ta ei oska päriselus erinevates situatsioonides käituda, sest arvuti ekraani taga istudes midagi sellist ei toimu. Laps ei oska leida lahendusi, sest ta pole pidanud seda kunagi tegema, kuna arvuti leiab ise kõik lahendused. Samuti ei õpeta nutikad seadmed lapsele nööpide-paelte kinnisaamist, käekirja, kääridega lõikamist või noa-kahvliga söömist. Tervise Arengu Instituudi internetisõltuvuse projekti „Digilaps” küsitlusest selgus, et paljudel Eesti lapsevanematel pole aimugi, mida lapsed internetis teevad. (Tark vanem 2016) Seetõttu on oluline vanemate tähelepanu, mida laps digivahendites teeb ning kui kaua ta neis aega veedab.

EU Kids Online uuringust on näha, et 82% Eesti lastest kasutab interneti iga päev. 9–16 aastastest Eesti lastest 96% kasutab interneti kodus, pisut enam kui pool neist (54%)

kasutab internetti oma toas. Mobiiltelefoni abil käib internetis 31% Eesti lastest, 7% kasutab pihuarvuteid (Euroopa keskmine tase). Keskmine Eesti laps (sarnaselt Soome ja Hollandi lastega) hakkab internetti kasutama 8 aastaselt. Euroopa keskmine on 9 aastaselt, Taanis ja Rootsis 7 aastaselt. (Kalmus 2015) Seoses laste noore vanusega tuleks rakenduste kasutamisel õppe-eesmärgil lähtuda sellest, et õppimise tulemus on parem, kui laps kasutab seda täiskasvanute juhendamisel. Õppimine toimub ainult siis, kui õppija on aktiivne, mitte passiivne. Õppimine ei toimu sõrmede kaudu – see toimub aktiivse arusaadavuse ja vaimse manipuleerimise kaudu, lisades olemasolevate teadmiste sarnasuste ja erinevuste juurde uue teave. (Zosh jt 2016: 2)

2014. aasta detsembris Tallinna Ülikooli Haridusteaduste instituudi doktorandi Elyna Nevski läbi viidud ankeetküsitluses osalenud neljasajast 0–3 aastase lapse vanemast peapooled (49.5%) kinnitasid, et lubavad enda lastel nutiseadmeid kasutada. Peamiselt põhjendasid nutiseadmeid lubavad vanemad oma otsust sooviga pakkuda lastele võimalust õppida nutiseadmeid kasutades uusi oskusi (68%) ning teadmisi (53%). (Kröönsörm 2011) Lapsed võivad vaadata lõvi tegelikus elupaigas, selle asemel, et seda lugeda või näha staatilist pilti. Lapsed saavad tähtede ja sõnadega suhelda, lohistades sõnu ekraanil ja kuulates, kuidas helid töötavad. Samas selgus, et 3-aastastele lastele ei olnud digivahendist kuulnud loo sisu arusaadav. (Zosh jt 2016: 2–3) Samuti leidis Kröönsörm (2011), et vanemate arvates on nutiseadmetel oluline roll meelelahutuse pakkujana (55%) – multifilmide, videote ja muude telesaadete vaatamine.

Ameerika pediaatrite akadeemia ning Kanada pediaatrite ühing tõi välja seisukoha, et alla kahe aastased lapsed ei tohiks üldse digivahenditega kokku puutuda, 3–5-aastastel lastel peaks olema kasutamine piiratud ning 6–18-aastased laste digiekraani aeg kõigest kaks tundi päevas. Kuid kahjuks kasutavad lapsed digiseadmeid 4–5 korda soovitud ajast rohkem. (Roberts DF, Foehr UG, Rideout V. 2006) Ekraanil kiiresti vahelduvad pildid kahjustavad laste kognitiivset ja sotsiaalset arengut. Laste aju on väga kohanemisvõimeline ning digiajastul suudavad nad kergesti kohaneda olukorraga, kus nende tähelepanu köidab korraga mitu ülesannet ja digivahendit koos sotsiaalmeediaga. Kiire ümberlülitumisvõime tähendab sageli seda, et lapsed on harjunud pideva stimulatsiooniga, neil hakkab kergesti igav ja neil on raskuseid ülesandesse või teemasse sügavamalt süübitsemisel. (Arch Pediatr Adolesc Med. 2009: 1151–1156) Vastavalt eelnevale saab autor öelda, et digivahendite kasutamisel on nii negatiivsed kui ka positiivsed küljed. Täpsemalt annab digivahendite ohtudest ja võimalustest ülevaate tabel 1.

Tabel 1. Digivahendite ohud ja võimalused eelnevalt käsitletud empiiriliste uuringute põhjal

Ohud	Võimalused
Ülekaalulisus	Informatsiooni kättesaadavus
Pea-,selja-, käevalu	Raamatute lugemine
Silmade pinged, ärritus	Muusika kuulamine
Unehäired	Tähtsate sündmuste säilitamine
Pärsib mõtlemist	Silmaringi avardamine
Tunnetuse puudumine	Erinevate keelte õppimine
Tähelepanu puudumine	Visuaal-ruumiline võime
Häiritud mõtlemisvõime	Strateegiline mõtlemine
Keskendumisvõime probleemid	Probleemide lahendamine
Uue informatsiooni töötlemine	Enesedistsipliin
Agressiivset suhtlemisviisi	Iseseisvus
Piiratud loovus	Teadmiste kontrollimine
Otsuste langetamine	Õppematerjalide kättesaadavus
Psüühikahäired	Kiire tagasiside
Suhtlemisoskus	Reeglite järgimine
Käekirja probleemid	Õppemängud
Õigekiri	
Emotsioonid	
Küberkiusamine	
Identiteedivargus	
Nutisõltuvus	

Allikas: Autori koostatud.

Rakenduste arendajad on üha enam hakanud reklaamima kogemusi väljaspool ekraani, kui lapsed mängivad koos või kui vanemad on rakendusse kaasatud. Mõnes rakenduses nõuab tehnoloogia, et lapsed tegutseksid koos mängude mängimisel või probleemide lahendamisel. Harivate rakenduste hindamisel või kujundamisel on oluline hinnata sisu ja rohkemgi veel. Ei piisa, kui küsida, kas sisu tundub hariv. On oluline uurida, kuidas rakendus toetab lapse aktiivset õppimist. (Zosh jt 2016: 3)

Lapse aju arendamiseks on vaja kogemusi, seiklusi. Näiteks kalapüük koos isaga või söögi tegemine emaga. Varem laps meisterdas ise lennuki, uuris protsessi ja katsetas, kuidas see töötab. Lapsed peavad lahendama võimalikult palju päris ülesandeid, et saada uusi kogemusi. Eeltoodu põhjal saab autor öelda, et digivahenditel on väga suur roll laste sotsiaalsete oskuste kujunemisel. Digivahenditel on nii positiivseid kui ka negatiivseid mõjusid laste sotsiaalsetele oskustele. Tehnoloogia abil on palju võimalusi õppimiseks, meelelahutuseks ja suhtlemiseks. Samas tuleb jälgida, et lapsed kasutaksid digivahendeid mõõdukalt. Eelnevast selgus, et digivahendite kasutamisel võivad olla lastele mitmesugused ohud: ülekaalulisus, tähelepanuhäired, piiratu loovus jne. Sellest

tulenevalt ei tohiks lastele digivahendite kasutamist täiesti ära keelata, vaid seada kasutamisel piirangud. Näiteks tuleks panna paika päevane maksimumaeg, millal tohib digivahendeid kasutada.

1.3. 3–5 aastaste laste sotsiaalsete oskuste ja digivahendite seos

Peale 2010. aastat sündinud lapsed kasvavad ümbritsetuna internetist, mobiilseadmetest ja teistest tehnoloogiatest. Tänapäeval ei ole ebaharilik, et näeme väikeseid lapsi mängimas iPadis. Nad kasutavad digivahendeid hõlpsalt, kuna ekraanid on lõbusad, sõltuvust tekitavad ja internetis leidub väga palju meelelahutust ning lapsed õpivad kergesti nutiseadmeid kasutama. Väikelaps ei pruugi veel rääkida ega kõndida, kuid tõenäoliselt suudab ta nutitelefoni kasutada. Kolme kuni viie aastased lapsed kasutavad tehnoloogiat umbes neli tundi päevas ning teistes vanuserühmades see number kasvab. (Tech-Savvy 2018) Järgnevalt annab autor ülevaate sotsiaalsete oskuste ja digivahendite seosest.

Laste elus on tehnoloogial oluline osa. Seetõttu uuriti, kuidas 3–5 aastastel lastel on võimalik digivahendeid tõhusamalt kasutada õppimises. iPadide kasutamine uuringus võimaldas lastega pidada huvitavaid vestlusi ning see suurendas nende motivatsiooni ja omandiõigust õppimisele. Lastega tegelevad spetsialistid peaksid suutma lapsi toetada ja leida lähenemisviise, kuidas lastel oleks võimalik õppida läbi digivahendite. (Lee 2015: 949) Samuti on oluline, kuidas lapsevanemad suhtuvad digivahendite kasutamisesse. Seda seetõttu, kuna laps jälgendab oma vanemaid. Kui lapsevanem veedab enamuse ajast nutiseadmes, võib see vähendada vanemate ja laste omavahelist suhtlemist, mis on kognitiivsete oskuste, eriti keele ja täidesaatva funktsiooni arendamisel otsustava tähtsusega. (Anderson, Subrahmanyam 2017: 59)

Tehnoloogia kohta on palju huvitavaid näiteid, mis toetavad õppimist ning mis põhinevad tipptasemel juhendamisel, kogunud tarkvaral eksperimenteerimisel ja simulatsioonil. Need võivad olla õppevahendid 21. sajandi teadmiste ja oskuste arendamiseks. (Schleicher 2019: 56) Kolme kuni kuue aastaste laste digitaalsete meediakanalite ring on kasvamas. See hõlmab endas nii arvutipõhist kui ka võrgutegevust, konsoole, videomänge, pihuarvuteid, mobiiltelefone, elektroonilisi mänguasju ja õppesüsteeme, liikuvaid ja rääkivaid nukke ning roboteid, füüsiliselt aktiivseid mängusid – tantsupadjad, spordivarustust või statsionaarseid jalgrattaid, veebikogukondasid ja sotsiaalseid võrgustikke. Teadusuuringud on katsetanud mitme digivahendi tõhusust õppimisel ja on leidnud, et laste teadmised, mõtlemine, planeerimine, jälgimine, probleemide

lahendamine, lugemine, matemaatika ja loovuse arendamisel on seos. Kuid kuna paljude populaarsete kättesaadavate digivahendite kasutamist ei ole uuritud ega testitud, ei ole võimalik nende kasulikkust lõplikult tõendada. (Lieberman, Bates jt 2009: 271)

Tänapäeval 3–6-aastased lapsed mängivad laia valikuga digitaalseid mängu, mis on kättesaadavad ekraanidel, pihuarvutites, elektroonilistes õppesüsteemides ja elektroonilistes mänguasjades (Lieberman, Fisk jt 2009: 299). Paljudel kolme kuni kuue aastastele lastele on kvaliteetsed digivahendid selged õpieesmärgid. Nad kasutavad hästi välja töötatud ja tõhusaid õppestrateegiaid, mida arendavad eksperdid, kes mõistavad väikelaste arenguvajadusi ja -võimeid, mis aastate jooksul oluliselt muutuvad. (Lieberman, Bates jt 2009: 271–272) Peamiselt keskendutakse väikelastele mõeldud mängudele.

Cordoni jt (2016: 1075) leidsid, et mäng annab lastele võimaluse koolitada põhilisi sotsiaalseid oskusi, sealhulgas konfliktide juhtimist. Lieberman, Fisk ja Biely (2009: 299) leidsid samuti, et mängud – kui need on hästi kujundatud – võivad pakkuda lõbusaid ja interaktiivseid kogemusi, mis võivad soodustada laste õppimist, kognitiivset arengut, oskuste loomist, sotsiaalset suhtlust, kehalist aktiivsust ja tervislikku käitumist. Kuid mitte kõik väikestele lastele mõeldud digivahendid ei õpeta lapsi (Lieberman, Bates jt 2009: 271–272). OECD uuringus toodi välja, et puuduvad tugevad tõendid selle kohta, et videomängud mõjutavad hariduse tulemusi. Sellisel juhul saab kindlalt öelda ainult, et videomängude mängimine võib avaldada nii positiivset kui ka negatiivset mõju. (Schleicher 2019: 64)

Mängude, mis ei mõju lapsele hästi, uurimises on leitud, et vägivaldne sisu võib põhjustada hirmu, vaenulikkust, desensibiliseerimist ja agressiivset käitumist. Samuti stereotüüpilised kujutiste kujutised, võivad viia stereotüüpsete veendumusteni teiste ja enda kohta. Mängimise tõttu võib väheneda aeg, mida oleks võimalik kasutada kehaliseks aktiivsuseks või suhtlemiseks teiste inimestega. (Lieberman, Fisk jt 2009: 299) Cordoni jt (2016: 1075) leidsid, et 3-aastased lapsed näitavad kõrgeima agressiivsete konfliktide taset vabas mängus ja ei sobi kokku agressiivsete konfliktidega koolieelsete aastate esimestel kuudel. Seda seetõttu, kuna neil puudub ikka veel sotsiaalne suutlikkus suhelda edukalt eakaaslastega.

Paljud digivahendid ja interaktiivsed mänguasjad, mida kodus kasutatakse, on mõeldud keele õpetamiseks ja lugema õppimiseks, nagu tähestik, foneetika, sõna tuvastamine, sõna ülesehitamine ja teise keele õppimine (Lieberman, Bates jt 2009: 274). Digitaalne

õppemeedia võib aidata kaasa noorte laste matemaatika õppimisele. Varajase mitteametliku matemaatikaõppe paljud aspektid, nagu loendamine, aritmeetiline probleemide lahendamine, ruumiline mõtlemine ja geomeetrised teadmised, arenevad oluliselt koolieelsete aastate jooksul. Sellest tulenevalt on rohkem tähelepanu pööratud digitaalsetele tehnoloogiatele ja tarkvarale, mis õpetavad matemaatiliste mõistete varajast õppimist. Samuti on võimalik digivahendite abil õpetada kunsti ja kujutlusvõime väljendamise oskust, näiteks muusikas, joonistamises, animatsioonis, kirjutamises ja luules. (Lieberman, Bates jt 2009: 275) Leiti, et digivahendite kasutamine varajases eas (vanuses 0–4) mõjutab rohkelt lapse sõnavara omandamist. Ka majanduslik olukord mängib olulist rolli, sest digivahendid on lastele kättesaadavad. Samas toodi välja, et mängukonsoolide ja funktsionaalsete digivahendite omamine on seotud madala keele- ja kirjaoskusega. (Bittman jt 2011: 171–172)

Õppimise näiteks võib tuua programmeeritavad Lego tellised, mis sisaldavad mikrokiipi ja infrapunavalgustit, mida lapsed kasutavad kahe-suunalise suhtluse ja tegevuse loomiseks. Neil on väljundid mootorite ja tulede juhtimiseks ning sisendid, mis saavad teavet anduritelt, mis tuvastavad valgust, puutetundlikkust, temperatuuri ja muid keskkonnamõju. Lapsed programmeerivad tellised ja kasutavad neid robotiliste olendite ja nende kogukondade ehitamiseks. Need olendid liiguvad ja suhtlevad üksteisega, samas igaühel on oma käitumismuster. Selle tegevusega avastavad lapsed, kuidas nende olendid üksteisega suhtlevad ja millised tagajärjed on. Selle tulemusena õpivad nad tõhusa suhtlemise põhikontseptsioone ja üldpõhimõtteid. Nad õpivad näiteks, milline on teise olendi mudel ja seda, mida olend juba teab, nii et võib tekkida selge ja tõhus vastastikune suhtlus. (Lieberman, Bates jt 2009: 273)

Samuti on võimalik ekraanidega digivahendeid kasutada õppimiseks. Lee (2015: 948) kasutas oma uuringus iPade. Nende kasutamine suurendas laste suhtlust omavahel ja ka õpetajaga. Lapsed pidasid ülesande lahendamiseks järjepidevalt arutelusid. Cordoni jt (2016: 1076) leidsid, et erinevalt struktureeritud mängudest ja juhitud tegevustest, kus eeskirju võib rakendada kolmas isik (nt kohtunik, õpetaja), ei ole vaba mängimise ajal mitte ainult mängujuhi poolt kokkulepitud reeglid, vaid ka kokkulepitud reeglitest kinnipidamine. Seetõttu nõuab uute mänguliste interaktsioonide haldamine keerukaid kommunikatiivseid, emotsionaalseid ja sotsiaalseid oskusi. Samas on välja toodud, et tuleks teha täiendavaid uuringuid, et välja selgitada mängude võimalikud tugevused ja puudused. Kuna väikesed lapsed on meediasõnumite suhtes eriti haavatavad, on oluline,

et nende meedia vastaks nende arenguvajadustele, huvidele ja võimetele. (Lieberman, Fisk jt 2009: 299)

Tartu Ülikooli teadlased kogusid Eesti koolieelsete laste teadmiste ja ülekantavate oskuste kohta andmeid aastatel 2014–2016. Andmete kogumiseks sotsiaalsete ja refleksiivsete oskuste kohta kasutati sotsiaalsete oskuste küsimustikku. Sotsiaalsete oskuste küsimustik on välja töötatud Tartu Ülikoolis ja õpetajad saavad seda kasutada selleks, et hinnata, kui tihti nad on näinud lapsi sotsiaalsete ja refleksiivsete oskuste kasutamisel. Valimis olnud lapsed käisid lasteaedades, nad olid terved, neil ei olnud vaja erivajaduste toetust ja nende vanemate ja õpetajate sõnul oli nende emakeeleks eesti keel. (Häidkind jt 2018: 212–213)

Tulemused näitasid, et sotsiaalse oskuste küsimustikus loetletud sotsiaalsed ja refleksiivsed oskused võib jagada viieks teguriks: akadeemiline, iseseisev juhtimine, vastastikused suhted, mootor ja väide. Vanuselisi erinevusi ega süstemaatilisi soolisi erinevusi laste sotsiaalsete ja refleksiivsete oskuste hindamisel ei leitud. Samal ajal ei olnud nende iseseisev juhtimine, motiveerimine ja väited veel välja töötatud ning ükski neist spetsiifilistest oskustest ei tundu olevat regulaarselt kasutatav. Õpetajad hindasid kolme- ja nelja-aastaste sagedust kõrgelt, et rääkida hiljutistest sündmustest, olla viisakad, järgida mängueeskirju, alustada vestlusi, olla võimeline koos tegema eakaaslasi ja paluda täiskasvanutel abi. Uuringus toodi välja, et kolme- ja nelja-aastased lapsed on võimelised nimetama pilte, mida nad näevad, kuid ei suuda kirjeldada ega arutada, mis on pildil ilma täiskasvanu täiendava abita. Samuti leiti, et Eesti lastel oli raskusi piltide kokkupanekuga, kui osadel oli sirged servad, võrreldes piltide kogumisega, millel oli teatud kujuga servad. (Häidkind jt 2018: 213)

Autorid leidsid uuringus, et kolme- ja nelja-aastaste laste motoorsed oskused on hästi arenenud. Nad on võimelised käsitsema paljusid viise ja kasutama kääre, samuti on välja töötatud koordineerimine juhtiva käe, jala ja silma vahel. Nad on võimelised joonistama lihtsaid geomeetrilisi kujundeid nagu ringid ja jooned. Nad jäljendavad ka liikumisi, kaheosalisi toiminguid ja suuliselt esitatud lauseid, mis sisaldavad kolme kuni nelja sõna. Ülekantavaid oskusi on kõige parem jälgida mängufunktsiooni käitumise ajal. Õpetajate sõnul soovivad kolm- ja nelja-aastased lapsed oma eakaaslastega koos tegutseda, nad naudivad rollimängu, mis hõlmab igapäevaseid tegevusi ja on võimelised mängureegleid järgima. Lapsed saavad oma mängudes kasutada ka igapäevaseid esemeid ning

imiteerivad, kuidas inimesed neid igapäevases tegevuses kasutavad. (Häidkind jt 2018: 213)

Kokkuvõtvalt saab autor öelda, et digivahenditel on nii positiivne kui ka negatiivne mõju laste sotsiaalsetele oskustele. Paljud digivahendid ongi loodud just selleks, et lapsel oleks võimalik mängimise kaudu õppida ning omandada uusi oskusi. Lasteaia õpetajatel ja ka vanematel on seetõttu väga palju võimalusi lastega harjutada nende sotsiaalseid oskusi. Häidkind jt (2018: 214) tõid välja, et samuti tuleb meeles pidada, et lapsed vajavad pidevat julgustust, et harjutada vajalikke ülesandeid. Kui see ei motiveeri neid, vajavad nad suulist õpet. Kui see ei ole piisavalt kasulik, oleks järgmine samm pakkuda lastele mudel ja tegevused, mida nad saavad jäljendada. Tuleb meeles pidada, et uute oskuste arendamiseks vajavad lapsed õpetajaid juhtima ja hästi planeeritud õpetamistegevust. (Häidkind jt 2018: 214) Samas võivad digivahendite vale kasutamine tekitada lapses hirmu ja agressiivsust. Seetõttu on oluline, et lapsevanem teaks, millega ta laps kodus digivahendites tegeleb.

2. METOODIKA

2.1. Valim

Bakalaureusetöö empiiriline osa tugineb autori poolt kogutud andmetele. Uurimuse sihtgrupiks on õpetajad ja lapsevanemad kolme Ida-Virumaa lasteaia näitel. Valimisse kuuluvad Illuka Lasteaed, Mäetaguse Lasteaed Tõruke ja Iisaku Lasteaed Kurekell. Autor koostas elektrooniliselt kaks eraldi küsimustikku – lapsevanematele (Lisa 1) ja õpetajatele (Lisa 2). Eraldi küsimustike eesmärk on aru saada, mida arvavad käesolevast temast lapsevanemad ja mida õpetajad. Täpsema ülevaate valimist annab tabel 2, kust on näha valimi jaotust taustaandmete lõikes õpetajate ja lapsevanemate hulgas.

Tabel 2. *Õpetajate ja lapsevanemate valimi jaotus õpetaja vanuse ja tööstaaži, lapsevanema ja lapse vanuse lõikes, vastajate arv ja osakaal vastanutest (%)*

Muutuja		Õpetaja		Lapsevanem	
		Vastajate arv	Osakaal (%)	Vastajate arv	Osakaal (%)
vastaja vanus	18–27	0	0	9	20
	28–37	7	41	25	54
	38–47	6	35	11	24
	48–57	4	24	1	2
	58–67	0	0	0	0
KOKKU		17	100	46	100
lapse vanus	1,5–2	2	12	2	4
	3–5	10	59	35	76
	6–7	5	29	9	20
KOKKU		17	100	46	100
õpetaja tööstaaž	kuni 1	1	6		
	1 – 2	2	11		
	3 – 5	3	16		
	6 – 10	3	16		
	10 – 15	4	28		
	15 – 20	1	6		
	20 – 30	2	11		
	enam kui 30	1	6		
KOKKU		17	100		

Allikas: autori koostatud.

Üldpopulatsiooni suuruseks oli kokku 187 inimest, nendest lapsevanemaid 165 ja õpetajaid 22. Uuringus osales kokku 63 inimest (33,69% üldvalimist), kellest 42 olid lapsevanemad ja 17 õpetajad. Kõige rohkem vastanuid kuulub vanusegruppi 28–37 (51%)

ning kõige vähem vastanuid kuulub vanusegruppi 48–57 (8%). Vanusegrupis 58–67 vastajad puuduvad. Lapse vanusegrupis 3–5 oli vastajaid kokku 72%.

Õpetajaid kuulub kõige rohkem vanusegruppi 28–37 (41%). Vanusegrupid 38–47 ja 48–57 on väiksema vastanute arvuga, kuid nad ei erine väga palju. Vastanud puuduvad vanusegruppides 18–27 ja 58–67. Kõige rohkem vastanuid (59%) on 3–5 aastaste laste rühma õpetajaid. Kõige vähem oli 1,5–2 aastaste laste rühma õpetajaid (12%). Õpetajate seas oli ülekaalus 10–15 aastane tööstaaž, kuhu kuulub 28% vastajaid. Võrdselt kuulub õpetajaid (6%) tööstaaži gruppidesse kuni üks aasta, 15–20 aastat ja enam kui 30 aastat. Lapsevanemaid, sarnaselt õpetajatele, on kõige rohkem vanusegrupis 28–37 (54%). Kõige vähem vastanud (2%) on vanusegrupis 48–57. Vanimas vanusegrupis puuduvad lapsevanemate vastused. 76% lapsevanematest märkisid, et neil on 3–5 aastane laps. Lapsevanemaid, kes vastasin, et neil on 1,5–2 aastane ja 6–7 aastane laps, oli vastavalt 4% ja 20%.

2.2. Andmekogumismeetod ja protseduur

Uurimuse eesmärgi saavutamiseks kasutab töö autor kombineeritud uurimismeetodit. Kombineeritud meetod hõlmab nii kvalitatiivset kui ka kvantitatiivset lähenemist. Kvalitatiivne uurimismeetod annab võimaluse sisuliselt välja tuua lapsevanemate ja õpetajate vaated ja arusaamad digitehnoloogia rollist laste sotsiaalsetele oskustele. Samas kvantitatiivne meetod annab hea ülevaate esinemissagedusest, võimaldades neid võrrelda. (Õunapuu 2014: 52–54) Seetõttu sobib kombineeritud uurimismeetod kõige paremini, kuna saab nii võrreldava kvantitatiivse ülevaate kui ka sisulise ülevaate vastajate arvamusest.

Uurimistöös kasutatavaks mõõtevahendiks on poolstruktureeritud küsimustik – avatud ja valikvastustega küsimused. Küsimused koostati lähtudes teema püstitusest. Küsimustike koostamisel tugines autor olemasolevatele juhendmaterjalidele ja küsimustikele, mis on välja töötatud laste sotsiaalsete oskuste hindamiseks. Väidete välja toomisel lähtus autor 3–5 aastaste laste eeldatavatest sotsiaalsete oskuste tasemest, mis on osaliselt välja toodud juhendmaterjalides Üldoskuste areng koolieelses eas (lk 17-19) ning Lapse arengu hindamine ja toetamine. Eestis kasutatakse lapse arengu hindamiseks vaatlust, küsimustikku, vestlust ja intervjuud. (REKK 2009)

Küsimustikud koos uuringut tutvustava kaaskirjaga saadeti lasteaedade juhtkondadele, kes jagasid need lastevanematele ja õpetajatele lasteaia e-Kooli, Stuudiumi ja Eliisi,

kaudu. Mõlemad rühmaõpetajad said küsimustikule vastata, sest igal õpetajal on oma õpetamismeetod ning arvamus. Küsimustikule vastamine oli vabatahtlik ning täielikult anonüümsed. Uuringu tulemusi ei seostata ühegi vastajaga. Kuna vastajaid polnud piisavalt, jagas autor küsimustikud ka paber kandjal.

Uuringu küsimustikus kasutati avatud küsimusi, mida töödeldi kvalitatiivse analüüsimeetodiga ning valikvastustega küsimusi, mida analüüsiti statistiliste meetoditega, esitades tulemusi kirjeldava statistika abil. Bakalaureusetöö fookuses on lasteaiaõpetajate ja lapsevanemate arusaam digiajastu ohtudest ja võimalustest 3–5 aastaste laste sotsiaalsete oskuste kujunemisel. Küsimustiku esimeses pooles soovis autor teada vastajate tausta andmeid. Lapsevanematelt küsiti nii lapsevanema kui ka lapse vanust. Küsimustikus oli lapse vanus valikvastustena jaotatud kolme gruppi: 1,5–2 aastat, 3–5 aastat ja 6–7 aastat. Lapsevanematel oli võimalik enda vanus valida viie grupi vahel, mille intervall oli 10 aastat. Noorim vanusegrupp oli 18–27 aastat ja vanim oli 58–67 aastat. Õpetajate küsimustikus küsiti õpetajate vanust, nende tööstaaži ja laste vanust rühmas. Õpetajate vanus oli jaotatud viiete gruppi, mille intervall oli samuti 10 aastat ja vastusevariandid olid samad nagu lapsevanematel. Õpetajate tööstaaž jaotati kaheksasse gruppi. Väiksem tööaeg lasteaias oli kuni üks aasta ja kõrgeim oli rohkem kui 30 aastat. Laste vanus rühmas jaotati kolme gruppi: 1,5–2 aastat, 3–5 aastat ja 6–7 aastat.

Lapsevanemate käest küsiti nende lapse sotsiaalsete oskuste kohta, mis tulenesid töö teoreetilisest osast. Välja toodi laste erinevad sotsiaalsed oskused ja lapsevanemal oli võimalik valida vastuste variantide vahel “ei”, “mõnikord” ja “jah”. Samuti said õpetajad vastata rühmas olevate laste sotsiaalsete oskuste kohta. Nende vastusevariantideks olid “1–2 lapsel”, “3–5 lapsel”, “pooltel lastel”, “enamustel lastel” ja “mitte ühelgi lapsel”. Õpetajad said anda hinde rühmas olevate laste sotsiaalsetele oskustele viie palli süsteemis. Üks näitab, et oskused on väga nõrgad ja viis näitab, et oskused on väga head.

Lapsevanemate käest küsiti, milliseid digivahendeid nende laps kasutab. Vastusevariantideks toodi välja lauarvuti/sülearvuti, nutitelefon, tahvelarvuti ja televiisor. Samuti oli neil võimalus lisada omapoolne variant. Järgmisena küsiti neilt, millisel eesmärgil laps kasutab digivahendeid kõige sagedamini. Võimalik oli valida viie variandi vahel: suhtlemiseks, multifilmide vaatamiseks, videote vaatamiseks, mängimiseks või muu variant. Samuti sooviti teada, kui palju aega keskmiselt laps kulutab digivahendite kasutamisele. Vastusevariantideks olid kuni 30 minutit, kuni 1

tund, 2–3 tundi, 3–5 tundi, 5–7 tundi või muu variant. Ka õpetajad said vastata, milliseid digivahendeid nad kasutavad rühmas ja mis eesmärgil.

Küsimustikus uuriti nii lapsevanematelt kui ka õpetajatelt nende arvamust, kuidas digivahendite kasutamine mõjub laste sotsiaalsetele oskustele. Küsimustiku lõpetuseks oli võimalus kõigil lisada omapoolseid kommentaare, kui midagi olulist jäi nende arvates käsitlemata. Küsimustikus saadi teada õpetajate ja lastevanemate taustandmed ning vastused, mis on seotud uurimise teemaga. Küsimused andsid võimaluse teada saada kuivõrd erineva taustaga õpetajate ja lastevanemate arusaamad erinevad või sarnanevad. Tulemusi analüüsiti kirjeldava statistika ja avatud vastuste sisuanalüüsi abil.

3. TULEMUSED

Lähtudes bakalaureusetöö teemast selgitab autor välja digitehnoloogia ohud ja võimalused just 3–5 aastaste laste sotsiaalsete oskuste kujunemisel, mistõttu ka tulemuste analüüsid keskendub autor ainult neile vastustele, kus on märgitud laste vanuseks 3–5 aastat. Seoses sellega on vastajaid kokku 45 – lapsevanemaid 35 ja õpetajaid 10. Vastajatest suurem osa kuulus vanusegruppi 28–37 (53%). Sellele järgnes vanusegrupp 18–27 ja 38–47 (16% ja 22%). Vanusegrupp 48–57 oli väiksema vastajate arvuga (9%) ning vanusegrupis 58–67 vastajad puudusid. Õpetajate vanusegrupis 28–37 ja 48–57 oli kõige rohkem vastajaid, vastavalt 50% ja 30%. Õpetajate tööstaaž jagunes mitmes grupis sarnaselt, millest suurema osakaaluga olid 10–15 aastat tööstaaži (30%). Kuni 1 aastase ja enam kui 30 aastase tööstaažiga vastajad puudusid. Täpsema ülevaate annab tabel 3.

Tabel 3. 3-5 aastaste laste õpetajate ja lapsevanemate valimi jaotus õpetaja vanuse ja tööstaaži ning lapsevanema vanuse lõikes, vastajate arv ja osakaal vastanutest (%)

Muutuja		Õpetaja		Lapsevanem	
		Vastajate arv	Osakaal (%)	Vastajate arv	Osakaal (%)
vastaja vanus	18–27	0	0	7	20
	28–37	5	50	19	54
	38–47	2	20	8	23
	48–57	3	30	1	3
	58–67	0	0	0	0
KOKKU		10	100	35	100
õpetaja tööstaaž	kuni 1	0	0		
	1–2	1	10		
	3–5	2	20		
	6–10	2	20		
	10–15	3	30		
	15–20	0	0		
	20–30	2	20		
	enam kui 30	0	0		
KOKKU		10	100		

Allikas: Autori koostatud.

3.1. Lasteaiaõpetajate ja lapsevanemate arusaamad digiajastu laste sotsiaalsetest oskustest

Järgnevalt esitab autor tulemused nii kvantitatiivse kui ka kvalitatiivse analüüsi küsimustike vastuste põhjal. Selleks kasutab autor tulemuste esitamisel nii sagedustabeleid kui ka tulpdiagramme. Autor analüüsib nii õpetajate kui ka lapsevanemate sarnaseid küsimusi järjestikku.

Lastevanematelt küsiti nende laste sotsiaalsete oskuste kohta. Vastuste põhjal koostas autor sagedustabeli (Tabel 4). Kõige vähem vastas „jah“, mis tähendab, et lapsel on nende sotsiaalsete oskustega raskusi. Antud vastusevariandi tõi välja nelja väite juures kolm lapsevanemat. Toodi välja, et lapsel on raskusi teiste inimeste tunnete mõistmisega; oma emotsioonide seletamisega sõnades, kui tunneb end üksikuna; emotsioonide ja reaktsioonide kehalise väljendamisega; taipamisega, kuidas peaks käituma erinevates sotsiaalsetes olukordades.

Kõige rohkem on lastel mõnikord raskusi teiste inimeste vajadustele vastamisega (22 vastajat), teiste inimeste tunnete mõistmisega (21 vastajata) ja reeglite ja keeldude mõistmisega (21 vastajat). 17 lapsevanemat tõi välja, et lapsel on raskusi oma emotsioonide seletamisega sõnades, kui tunneb end üksikuna ja lapsel on raskusi taipamisega, kuidas peaks käituma erinevates sotsiaalsetes olukordades. Samuti on lastel mõnikord raskusi emotsioonide või reaktsioonide kehalise väljendamisega ja raske käituda eakaaslaste ootuste kohaselt. Mõlemad väited märkis 13 lapsevanemat, et lapsel on mõnikord nendega raskusi. Peaaegu kõigile väidetele olid enamuse lapsevanemaid vastanud, et lapsel ei ole raskusi nende sotsiaalsete oskustega.

Neli õpetajat tõi välja, et 3–5 lapsel on raskusi teiste inimeste tunnete mõistmisega, oma emotsioonide seletamisega sõnades ja reeglite või keeldude mõistmisega. Ükski õpetaja ei märkinud, et 3–5 last eelistaks mängida üksinda, ei hooliks füüsilisest kontaktist ja et väikesed muutused päevases rutiinis ärritaks neid tugevasti. Kolm õpetajat märkis, et pooltel lastel on õppetegevuses tähelepanu hajunud. Enamuse laste puhul märgiti, et lastel on raskusi taipamisega, kuidas peaks käituma erinevates sotsiaalsetes olukordades ja väikesed muutused päevases rutiinis ärritavad tugevasti lapsi. Mõlema väite oli ära märkinud üks õpetaja. Kõige enam märgiti, et kõik lapsed hoolivad füüsilisest kontaktis (6 vastajat).

Tabel 4. Vanemate arvamus laste sotsiaalsetest oskustest

	Ei	Mõnikord	Jah
Lapsel on raskusi teiste inimeste tunnete mõistmisega	12	21	3
Lapsel on raskusi teiste inimeste vajadustele vastamisega	12	22	1
Raskusi oma emotsioonide seletamisega sõnades, kui tunneb end üksikuna	15	17	3
Raskusi emotsioonide või reaktsioonide kehalise väljendamisega	19	13	3
Raske käituda eakaaslaste ootuste kohaselt	21	13	1
Lapsel on raskusi taipamisega, kuidas peaks käituma erinevates sotsiaalsetes olukordades	15	17	3
Tundub eakaaslastele teistsugune, kummaline või ekstsentriline	29	6	0
Teeb ennast tahtmatult lolliks nii, et vanemad tunnevad piinlikkust või eakaaslased hakkavad naerma	27	8	0
Raskusi reeglite või keeldude mõistmisega	12	21	2
Tülitseb tihti eakaaslastega	26	9	0
Raskusi grupitegevustes osalemisega	26	8	1
Teised lapsed ei võta teda mängu osalema	30	5	0
Laps ei hooli füüsilisest kontaktist, nt. kallistustest	31	4	0
Väikesed muutused päevases rutiinis ärritavad teda tugevasti	28	6	1
Silmast silma suhtlemisel pilkkontakt puudub või on ebatavaline	30	5	0

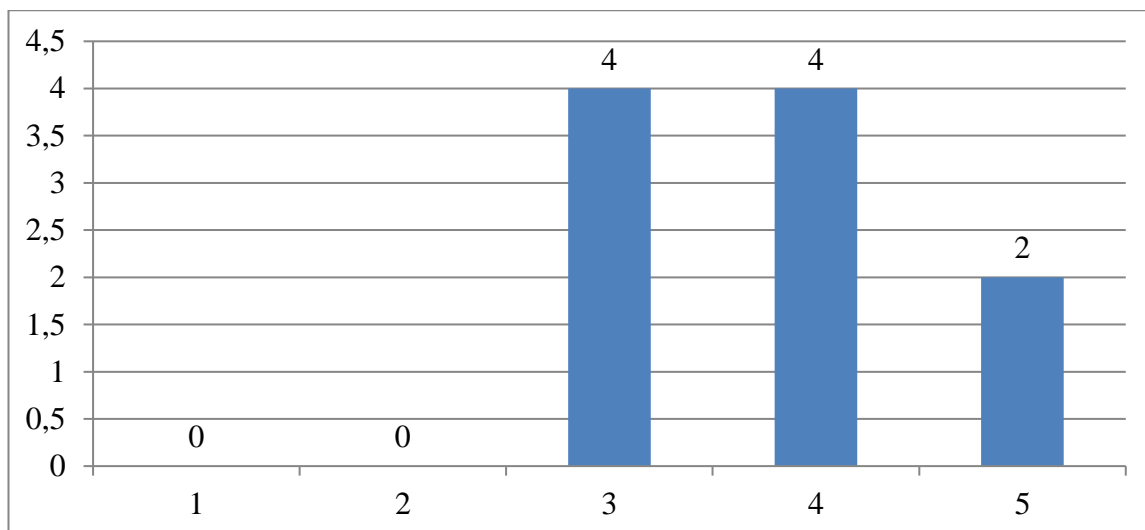
Allikas: Autori koostatud.

Õpetajatelt küsiti nende rühmas olevate laste sotsiaalsete oskuste kohta. Nende vastustest annab ülevaate Tabel 5. Kõige enam valisid õpetajad, et 1–2 last eelistavad mängida üksinda (7 vastajat) ja väikesed muutused päevases rutiinis ärritavad neid tugevasti (6 vastajat). Pooled õpetajad (5 vastajat) tõid välja ka, et 1–2 last tülitsevad tihti eakaaslastega ja neil on raskusi grupitegevustes osalemisega.

Tabel 5. Laste sotsiaalsed oskused rühmas

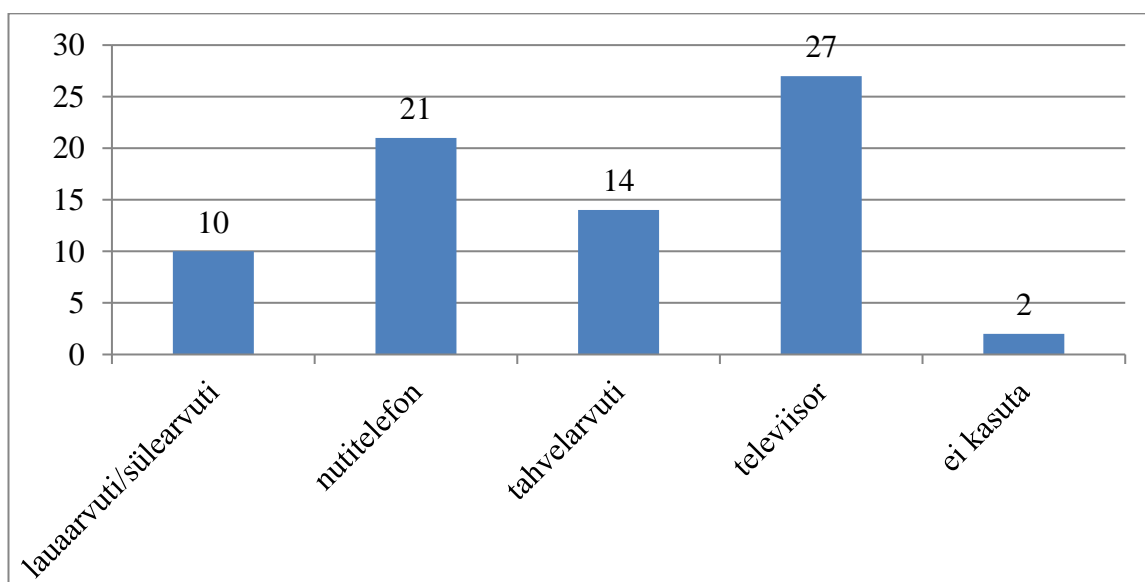
	1–2 lapsel	3–5 lapsel	pooltel lastel	enamustel lastel	mitte ühelgi lapsel
Lapsel on raskusi teiste inimeste tunnete mõistmisega	4	4	1	0	1
Lapsel on raskusi teiste inimeste vajadustele vastamisega	3	3	2	0	2
Lastel on raskusi oma emotsioonide seletamisega sõnades	2	4	2	0	2
Lastel on raskusi emotsioonide või reaktsioonide kehalise väljendamisega	2	3	2	0	3
Lastel on raske käituda eakaaslaste ootuste kohaselt	4	3	1	0	2
Lapsel on raskusi taipamisega, kuidas peaks käituma erinevates sotsiaalsetes olukordades	3	3	1	1	2
Lastel on raskusi reeglite või keeldude mõistmisega	4	4	1	0	1
Tülitseb tihti eakaaslastega	5	3	0	0	2
Lastel on raskusi grupitegevustes osalemisega	5	2	1	0	2
Lapsed eelistavad mängida üksinda	7	0	0	0	3
Lapsed ei hooli füüsilisest kontaktist, nt. kallistustest	3	0	1	0	6
Väikesed muutused päevases rutiinis ärritavad teda tugevasti	6	0	0	1	3
Lastel puudub silmast silma suhtlemisel pilkkontakt või on ebatavaline	4	2	0	0	4
Lapsed ei suuda keskenduda ühele tegevusele	4	2	2	0	2
Õppetegevuses on laste tähelepanu hajunud	3	2	3	0	2

Allikas: autori koostatud.

Joonis 1. Õpetajate hinnang digiajastu laste sotsiaalsetele oskustele.
Allikas: autori koostatud.

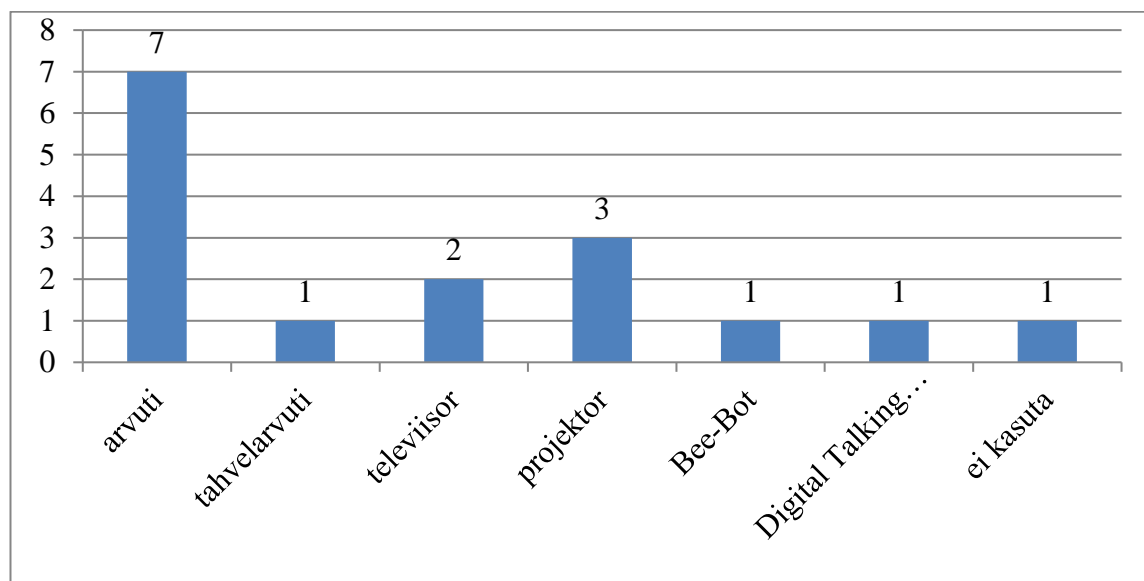
Joonis 1 annab ülevaate, kuidas õpetajad hindavad digiajastu laste sotsiaalseid oskusi. Üks näitab, et sotsiaalsed oskused on väga nõrgad ja viis näitab, et sotsiaalsed oskused on väga head. Vastustest selgus, et kõik 3–5-aastaste laste õpetajad hindavad digiajastu laste sotsiaalseid oskusi keskmiselt või sellest kõrgemaks. Hindega kolm ja neli hindasid oskusi neli õpetajat. Kaks õpetajat panid lastele hindeks viis ehk nende arvates on digiajastu laste sotsiaalsed oskused väga head.

Joonis 2. Laste poolt kasutatavad digivahendid kodus.
Allikas: autori koostatud.

Lapsevanematelt küsiti, milliseid digivahendeid nende lapsed kasutavad. Jooniselt 2 on näha, et enim kasutatakse kodus televiisorit. Selle oli ära märkinud 27 lapsevanemat. Samuti kasutatakse väga palju laste seas nutitelefone (21 vastajata). Tahvelarvutit ja

lauaarvutit/sülearvutit kasutatakse peaaegu võrdelt. Nende vastajate arv oli vastavalt 14 ja 10. Kaks lapsevanemat vastasid, et nende lapsed ei kasuta üldse digivahendeid.

Joonis 3. Lasteaias kasutatavad digivahendid.

Allikas: Autori koostatud.

Jooniselt 3 selgub, et lasteaias kasutatakse kõige rohkem arvutit. Selle märkis ära 7 õpetajat. Kolm õpetajat tõid välja, et nende rühmas lapsed kasutavad projektorit ja 2 õpetajat märkisid, et kasutatakse televiisorit. Tahvelarvutit, Bee-Boti ja Digital Talking Peni märgiti ära ühe korra. Bee-Bot on lastele mõeldud robotid, mis liiguvad mööda pörandamati ruute. Neid on võimalik programmeerida liikuma nii edasi-tagasi kui ka vasakule-paremale. Tänu erinevatele teemamattidele on võimalik lastel õppida sõnu, kujundeid, matemaatikat, jutustada lugusid jne. Samuti robotite programmeerimine arendab laste loogilist mõtlemist ning eneseväljenduse oskusi. Digital Talking Pen on raamatute lugemise masin. See aitab lastel õppida tähestikku ja laiendada nende sõnavara. Samuti on võimalik õpetada lapsi, kuidas sõnu kirjutada. Üks õpetaja märkis, et tema rühmas ei kasutata digivahendeid.

Lapsevanematelt küsiti nende arvamust, kuidas nende arvates mõjub digivahendite kasutamine lapse sotsiaalsetele oskustele. Peamiselt olid lapsevanemad arvamusel, et digivahendite kasutamise mõjub laste sotsiaalsetele oskustele halvasti. Toodi välja, et laps lülitab ennast seetõttu muust maailmast välja ning seetõttu nad ei arene sotsiaalkeskkonnas. Samuti ei suuda laps muud rääkida, kui sellest, mis ekraanil toimub ja ekraane nõutakse tihedasti. Üks lapsevanem tõi välja, et videote vaatamine muudab lapse agressiivsemaks ja digivahendist on raske loobuda. Samuti leiti, et digivahendite kasutamise tõttu ei oska lapsed ise mängida ja mängu välja mõelda ning nende loogiline

mõtlemine väheneb. Ühe lapsevanema arvates tekib lapsel seetõttu närvilisus, ärevus, isutus ja käitumine muutub.

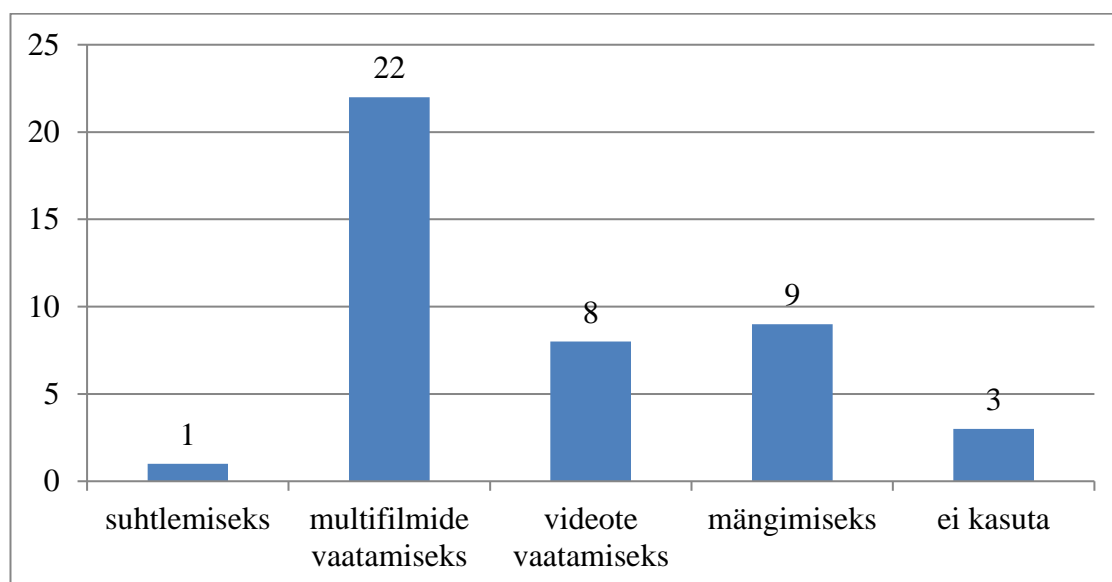
Samuti oli lapsevanemaid, kes arvasid, et digivahendite kasutamine mõjub laste sotsiaalsetele oskustele hästi. Üks lapsevanem vastas, et niiviisi õpib laps reegleid, kasutamise ajast kinni pidamist, õpib seadmeid teistega jagama ning õpib kasutama digivahendeid. Teine lapsevanem kirjutas, et tahvelarvutis olevad eakohalised arendavad mängud on kasuks tulnud. Samuti toodi välja, et kui õigeid asju digivahendites tarbida, siis mõjub hästi. Üks lapsevanem kirjutas, et digivahendite kasutamine mõjub kindlasti lastele positiivselt, kui digivahendite kasutamine on teadlik, piiratud ja selgitatav. Selgitatavuse all mõtles ta, et multifilmide ja filmide puhul on oluline vastata lapse küsimustele ja selgitada nähtud olukordi.

Oli ka neid lapsevanemaid, kes olid arvamusel, et digivahenditel puudub laste sotsiaalsetele oskustele oluline mõju. Üks lapsevanem vastas, et ei ole mõju märganud, kuna laps on sotsiaalne. Teine kirjutas, et noorema lapse digivahendite kasutamine aitab suuremal lapsel rahulikult koolitükke teha, sest siis saab lapsevanem teda aidata. Samas on lihtne, et noorem laps jääb digivahenditest sõltuvusse. Kolmas lapsevanem tõi välja, et digivahenditel on osaliselt arendav mõju, kuid osaliselt negatiivne mõju (nt. halb eeskuju käitumise osas).

Sarnaselt lapsevanematele küsiti ka õpetajatelt nende arvamust digivahendite mõjust laste sotsiaalsetele oskustele. Kolme õpetaja arvates võib öelda, et digivahenditel on laste sotsiaalsetele oskuste negatiivne mõju. Üks õpetaja tõi välja, et lapsed on muutunud laisemaks, nende tähelepanu on hajevil ning vähem suudetakse keskenduda vajalikule tegevusele. Samuti on mängu mõjutanud laste omavahelist läbisaamist. Teine õpetaja leidis, et lapsed pole harjunud suhtlema ja kaotavad ära reaalsuse ning mittereaalsuse piiri. Kolmas õpetaja vastas, et lastel on vähenenud oskus endale ise leida asjalikke tegevusi.

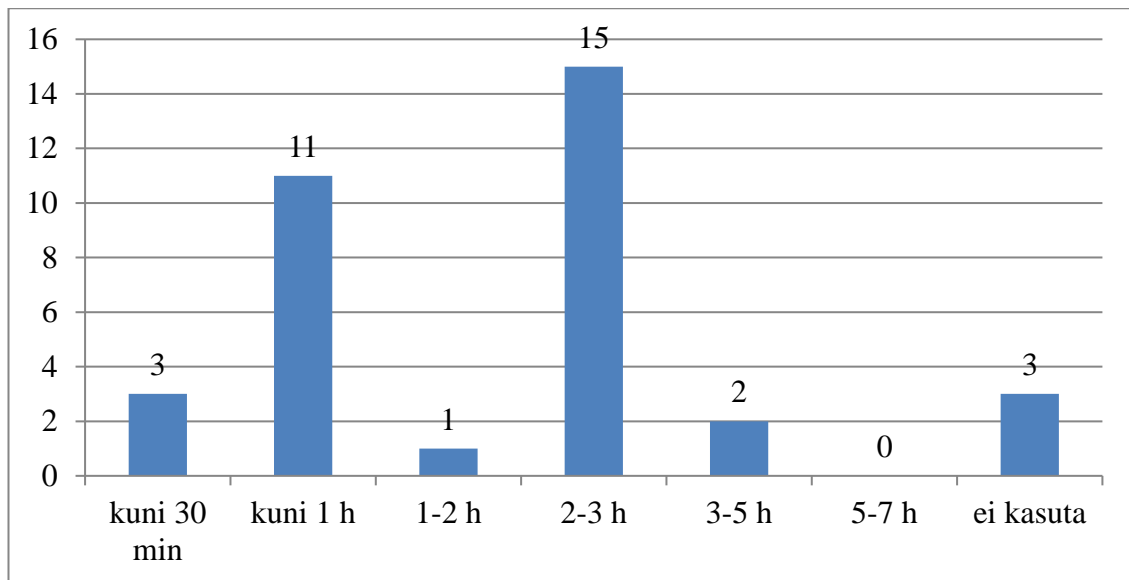
Kahe õpetaja arvates on digivahenditel laste sotsiaalsetele oskustele positiivne mõju. Nutiseadmed arendavad laste loogilist mõtlemist ning lapsed oskavad leida uusi lahendusi. Ühe õpetaja arvamus on, et digivahendid mõjuvad lastele hästi, kui neid kasutada oskuslikult. Samas piiramatult digivahendite kasutamine tekitab lastes närvilisust. Teiste õpetajate arvates puudub digivahenditel laste sotsiaalsetele oskustele oluline mõju. Üks õpetaja tõi välja, et alati on rühmades lapsi, kellel on sotsiaalseid

raskusi. Tema arvates, ei saa seda seostada digiajastuga, vaid pigem on loomulik, et osad lapsed ongi vähem sotsiaalsed ja teised sotsiaalsemad. Samuti on sellega seotud paljud teised faktorid, nagu näiteks õdede-vendade olemasolu ja üldine vähene läbikäimine. Teine õpetaja tõi välja, et digivahendid on üks osa õppimisest, ilma milleta ei saa. Ta arvab, et kindlasti mõjutavad digivahendid laste sotsiaalseid oskusi, kui lastele ei selgitata nende kasutamise vajadust ja ei piirata ekraani ees olemise aega. Kolmas õpetaja tõi välja, et digivahendid mõjutavad lapsi tugevalt, kuna rühmas räägitakse mängudest, mida mängitakse. Samuti on nad rühma soetanud mänguasju, mis oleksid tänapäevasemad (nt. mänguarvuti, -telefon, kassa) ning lapsed mängivad meelsamini nutiseadmeid meenutavate mänguasjadega. Seevastu tavaliste mänguasjadega (nt. nukud, loomad, klotsid) ei oska lapsed enam mängida.

Joonis 4. Eesmärk, miks lapsed kasutavad digivahendeid kodus kõige sagedamini. Allikas: Autori koostatud.

Lapsevanemate vastustest selgus, et kõige sagedamini kasutavad lapsed kodus digivahendeid, et vaadata multifilme. Selle märkisid ära 22 lapsevanemat. Üheksa lapsevanemat märkisid, et tema laps mängib digivahendites ja kaheksa tõi välja, et lapsed vaatavad sealt videoid. Ühe lapsevanema laps kasutab digivahendeid suhtlemiseks ja kolme lapsevanema lapsed ei kasuta digivahendeid.

*Joonis 5. Keskmine aeg päevas, millal laps kasutab kodus digivahendeid.
Allikas: autori koostatud.*

Viimaseks küsiti lapsevanematelt, kui palju keskmiselt nende laps kasutab päevas digivahendeid. Kõige rohkem märgiti, et laps kasutab keskmiselt 2–3 tundi digivahendeid. Selle vastusevariandi märkisid ära 15 lapsevanemat. 11 lapsevanemat märkisid, et nende laps veedab digivahendites aega kuni üks tund. Kolme lapsevanema laps kasutab digivahendeid kuni 30 minutit, kahe lapsevanema laps 3–5 tundi ja ühe lapsevanema laps 1–2 tundi. Kolm lapsevanemat tõid välja, et nende laps ei kasuta digivahendeid. Vastusevarianti 5–7 tundi ei märkinud ükski lapsevanem.

Eelnevast võib välja tuua, et lapsevanematel ja õpetajatel on digiajastu laste sotsiaalsete oskuste kohta nii sarnaseid arvamusi kui ka arvamusi, mis ei kattu. Järgmises alapeatükis toob autor välja lapsevanemate ja õpetajate sarnased ning erinevad arusaamad. Peale seda on võimalik autoril võimalik välja tuua järeldused lähtudes lasteaiaõpetajate ja lapsevanemate vastustest.

3.2. Lasteaiaõpetajate ja lapsevanemate arusaamad digivahendite rollist laste sotsiaalsete oskuste kohta

Vastuseks uurimisküsimusele nr 4 toob autor välja lasteaiaõpetajate ja lapsevanemate arusaamad digitehnoloogia rollist laste sotsiaalsetele oskustele. Selleks analüüsib autor lapsevanemate ja õpetajate arusaamasid, mis on sarnased ja mis on erinevad. Analüüsi aluseks on eelmises alapeatükis välja toodud vastused.

Nii lapsevanemate kui ka õpetajate vastustest selgub, et üksikutel lastel on raskusi teiste inimeste tunnete mõistmisega; oma emotsioonide seletamisega sõnades, kui tunneb end

üksikuna; raskusi taipamisega, kuidas peaks käituma erinevates sotsiaalsetes olukordades ja raskusi emotsioonide või reaktsioonide kehalise väljendamisega. Samas õpetajad tõid välja ka, et õppetegevuses kipub enamustel lastel tähelepanu hajuma ning väikesed muutused päevases rutiinis võivad ärritada lapsi tugevalt. Seevastu üle poolte lapsevanemate leiavad, et lastel on mõnikord raskusi teiste inimeste vajadustele vastamisega, teiste inimeste tunnete mõistmisega ja reeglite ning keeldude mõistmisega. Enamus lapsevanemaid ja õpetajaid arvavad, et paljud lapsed ei tülitse eakaaslastega, ei eelista mängida üksi, nad hoolivad füüsilisest kontaktist, neil ei ole raskusi grupitegevustes osalemisega ja silmast silma suhtlemisel hoida pilkkontakti. Õpetajad hindavad üldiselt digiajastu laste sotsiaalseid oskuseid keskmiselt ja sellest kõrgemaks.

Õpetajate vastustest selgub, et lapsed kasutavad lasteaias palju erinevaid digivahendeid. Nende seadmeid kasutatakse õppe-eesmärgil. Enim kasutatakse lasteaias arvutit, mida ka lapsed kasutavad kodus. Samas kodus kasutatakse kõige rohkem televiisorit ja nutitelefone. See võib olla sellepärast nii, kuna need on enamasti kodus olemas ja seetõttu lapsele lihtsamini kättesaadavamad. Kodus kasutatavate digivahendite peamine eesmärk on lastel multifilmide vaatamine. Võrdselt kasutavad lapsed digivahendeid videote vaatamiseks ja mängimiseks. Üks laps kasutab digivahendeid teistega suhtlemiseks. Vastustest selgus ka, et kahe lapsevanema lapsed ja ühe õpetaja rühma lapsed ei kasuta üldse nutiseadmeid. Lapsevanemate vastustest selgus, et keskmiselt kasutavad paljud lapsed digivahendeid kaks kuni kolm tundi päevas ja kuni üks tund päevas. Kolme lapsevanema last kasutavad seadmeid kuni 30 minutit päevas.

Peamiselt olid nii lapsevanemad kui ka õpetajad arvamusel, et digivahendite kasutamine mõjub laste sotsiaalsetele oskustele halvasti. Toodi välja, et laps lülitab ennast seetõttu muust maailmast välja ning seetõttu nad ei arene sotsiaalkeskkonnas. Samuti ei suuda laps muust rääkida, kui sellest, mis ekraanil toimub ja ekraane nõutakse tihedasti. Samuti leiti, et digivahendite kasutamise tõttu ei oska lapsed ise mängida ja mängu välja mõelda ning nende loogiline mõtlemine väheneb. Õpetajad tõid välja, et lapsed on muutunud laisemaks, nende tähelepanu on hajevil ning vähem suudetakse keskenduda vajalikule tegevusele. Samuti on mängud mõjutanud laste omavahelist läbisaamist. Lapsed ei oska ise mängu välja mõelda, otsida probleemidele lahendusi ning joonistamise oskused on madalad.

Oli ka üksikuid lapsevanemaid ja õpetajaid, kes arvasid, et digivahendite kasutamine mõjub laste sotsiaalsetele oskustele hästi. Toodi välja, et niiviisi õpib laps reegleid, arvuti

kasutamise ajast kinni pidamist, õpib seadmeid teistega jagama ning õpib kasutama digivahendeid, arendab loogilist mõtlemist ning lapsed oskavad leida uusi lahendusi. Samuti tõid vastajad välja, et kui õigeid asju digivahendites tarbida, siis mõjuvad need hästi.

Samuti nagu paljude küsimustega, ei suutnud üksikud lapsevanemad ja õpetajad valida kindlat seisukohta. Nad jäid vastamisel kahevahele. See võib olla lapsevanemate puhul tingitud sellest, et nad ei tea, kuidas peaks vastavalt eale laps käituma, ja ei oska last sellise pilguga jälgida. Samas õpetajad tõid põhjenduseks, et digivahendid on tänapäeval osa õppimisest ja alati on rühmades lapsi, kellel on sotsiaalseid raskusi ning neid ei saa seostada digiajastuga. Nii lapsevanemad kui ka õpetajad tõid välja, et lastele tuleb selgitada digivahendite kasutamise põhimõtteid ja seada ajaline piirang, kui kaua laps võib ekraane päevas kasutada.

Lapsevanemate ja õpetajate vastustest selgub, et digitehnoloogial on mitmeid erinevaid ohtusid ja võimalusi laste sotsiaalsete oskuste kujunemisel. Bakalaureusetöö autor leidis, et digitehnoloogia tõttu ei oska lapsed suhelda teistega, väljendada enda emotsioone, laste tähelepanu hajub, muutused ärritavad neid, lülitatakse muust maailmast ennast välja, ei suudeta keskenduda ja laste loovus on piiratud. Neid võib nimetada laste sotsiaalsete oskuste ohtudeks. Lapsevanemate ja õpetajate vastustest selgub, et digitehnoloogia võimalusteks on see, et laps õpib reegleid, õpib asju jagama, õpib loogiliselt mõtlema ja suudab leida erinevaid lahendusi.

3.3. Arutelu ja järeldused

Bakalaureusetöö eesmärgiks oli välja selgitada digitehnoloogia ohud ja võimalused 3–5 aastaste laste sotsiaalsete oskuste kujunemisel lasteaiaõpetajate ja lapsevanemate arusaamades. Käesolevas alapeatükis toob autor välja lapsevanemate ja õpetajate arusaamad ning seosed teoreetilisest peatükist välja tulnud tulemustega.

Lapsevanemate ja lasteaiaõpetajate arvates ei oska lapsed teistega suhelda ning ei oska väljendada enda emotsioone. Siinkohal leiab kinnitust Patel (2017) leid, et tehnoloogia mõjutab laste suhtlemist teistega, mis võib avaldada mõju nende vaimsele ja emotsionaalsele heaolule, vähendab lastel suhtlust eakaaslastega, neil on ka raskusi emotsioonide kujundamisel. Sarnaste tulemusteni jõudsid ka Anderson, Subrahmanyam (2017) ja uuring, mille pealkiri on „Nutiseadmed tulevad lapsevanemale appi“ (Nutiseadmed 2017). Samuti tõid lapsevanemad ja õpetajad oma vastustes välja, et

digivahendite tõttu ärritavad muutused ja/või laps on agressiivne. Patel (2017), Vene (2015) ja Lieberman, Fisk jt (2016) töid oma uuringutes välja sarnased tulemused. Patel (2017) ja Vene (2015) leiavad, et digivahendite pidev kasutamine toob kaasa erinevaid probleeme nagu ärritus, peavalu, unehäired, kaaluprobleemid, madal keskendumisvõime, agressiivsed suhtlemisviisid ja piiratud loovus. Lapsevanemate ja õpetajate arvates mõjuvad digivahendid laste sotsiaalsetele oskustele halvasti. Lastel kipub pidevalt tähelepanu hajuma, lülitatakse ennast muust maailmast välja, ei suudeta keskenduda ning lapsed ei oska loovalt mõelda. Autori arvates lubavad lapsevanemad liiga kergekäeliselt nutiseadmeid lastele. Enne nutiseadme andmist lapsele peaks lapsevanem peaks tegema eeltööd, mis eesmärgil nutiseade lapsele antakse, mida laps sellega teeb ning, mis on selle sisuks. Kindlasti võiks lapsevanem selgitada lapsele, millised ohud võivad teda nutiseadmes varitseda.

Lasteaias kasutatakse palju erinevaid digivahendeid, millel on õppe-eesmärgid. Bakalaureusetöö autori arvates õpib laps nutiseadmetes siis, kui täiskasvanu neid juhendab, milleni jõudsid ka Zosh jt (2016). Lapsevanemate vastustest selgus, et lapsed kasutavad kodus väga palju digivahendeid. Võrreldes sellega, kui palju lapsed veedavad lasteaias aega ja kui vähe on neil vabaaega, siis sellega võrreldes kasutavad tänapäeva lapsed üsna palju digivahendeid. See võib tuleneda sellest, et lapsevanemad ei suutu digivahendite kasutamisse rangelt ja kasutab ise ka tihti seadmeid, mida laps vanemale ka peegeldab. Sellise järelduse töid välja Anderson ja Subrahmanyam (2017: 59). Autori arvates, on igati loomulik, et tänapäeva kiiresti muutuv maailmas kasutatakse digivahendeid juba koolieelses lasteasutuses, sest nii lapsed kui ka täiskasvanud peavad ajaga kaasas käima, mis annab eelise tulevikus paremini hakkama saada õppimises, e-teenused jne.

Lapsevanemad ja õpetajad ei olnud ainult arvamusel, et digivahendid mõjuvad lapsele halvasti. Nende arvates suudavad lapsed tänu digivahenditele õppida reegleid, teistega jagamist, loogilist mõtlemist ja erinevate lahenduste leidmist. Sarnase tulemuse leidis Kröönsoorm (2017). Tema tõi välja, et lapsevanemad lubavad nutiseadmeid kasutada, et laps õpiks uusi oskusi ja saaks juurde teadmisi. Tulenevalt teooria peatükist võivad lapsed ja täiskasvanud saada rohkem kasu kasutatavast digitehnoloogiast, kui nad teadvustavad tehnoloogia kasutamise piiranguid ja ülemäärase kasutamise potentsiaalseid negatiivseid tagajärgi (Patel 2017). Ka autor on ühel meelel, et digivahendeid peab kasutama eesmärgipäraselt ning seadma ka aja piirangud.

Tabel 6 annab ülevaate bakalaureusetöö tulemustest ja nende kattuvusest teoreetilise pooldest leitud tulemustega. „O“ tähendab ohtusid ja „V“ tähendab võimalusi. Enamus tulemusi on leitud ka ühes või mitmes teoreetilises pooles kasutatud uuringutes. Läbi vaadatud uuringute seas ei olnud tulemusteks leitud, et lapsed ei soovi loobuda kontaktis ja nad lülitavad ennast muust maailmast välja.

Tabel 6. Vastajate arusaamad ja nende kattuvus eelnevalt vaadeldud empiiriliste ja teoreetiliste käsitlustega (O – ohtud, V – võimalused)

Vastajate arusaamad	Patel (2017)	Anderson, Subrahmanyam (2017)	Vene (2015)	Kröönsörm (2017)	Hädkind jt (2014)	Lieberman, Fisk jt (2016)	Nutiseadmed (2016)	Tark vanem (2016)
ei osata suhelda teistega	O	O					O	
ei osata väljendada emotsioone	O						O	
tähelepanu hajub	O		O					
muutused ärritavad, ollakse agressiivne	O		O			O		
ei loobuta kontaktist								
lülitatakse muust maailmast ennast välja								
ei suudeta keskenduda	O		O					
piiratud loovus	O		O				O	
laps õpib reegleid								V
õpib jagama					V			V
loogiline mõtlemine								V
lahenduste leidmine				V				V

Allikas: autori koostatud.

Kokkuvõtvalt saab autor järeldada, et lapsevanematel ja õpetajatel on digivahendite rollist laste sotsiaalsetele oskustele sarnane arusaam. Digivahenditel on mitmeid ohtusid ja võimalusi 3–5 aastaste laste sotsiaalsele arengule. Samas ei saa üldistada leitud tulemusi kogu Eesti lõikes, kuna töö sisaldab piiranguid. Üheks piiranguks oli see, et valimisse kuulus ainult kolm Eesti lasteaeda, mis asuvad geograafiliselt sarnased piirkonnas. Järgmisena on võimalik välja tuua vastajate vähese arvu. Seoses lapsevanemate ja lasteaiaõpetajate väikese valimiga, on võimalik antud tulemusi tõlgendada ainult käesoleva bakalaureusetöö raames.

KOKKUVÕTE

Varasemates uuringutes on kasutatud nii sotsiaalse oskuse kui ka sotsiaalse pädevuse mõistet. Neid peetakse sageli sünonüümideks. Sotsiaalne oskus tähendab, et laps oskab toime tulla nii eakaaslaste kui ka täiskasvanutega. Ta oskab suhelda, väljendada emotsioone ja toime tulla erinevates sotsiaalsetes olukordades. Sotsiaalseid oskuseid on võimalik jaotada kaheks: enesele ja teistele suunatud. Enesele suunatud sotsiaalsed oskused hõlmavad endas oskusi, milles laps arvestab ainult iseendaga. Teistele suunatud oskused sisaldavad oskusi, milles arvestatakse teistega. Näiteks laps muretseb teiste pärast. Kuna sotsiaalsed oskused on õpitavad, on tähtis, et lapsevanem ja õpetaja oleksid lapsele nende oskuste arendamisel toeks. Lapsed õpivad läbi kogemuse, mistõttu on oluline täiskasvanute eeskuju.

Teooriast ja varasematest empiirilistest uuringutest selgus 3–5 aastaste laste eeldatavad sotsiaalsed oskused. Kolmeaastane laps suudab tajuda tundeid ja emotsioone. Ta oskab väljendada enda emotsioone ja ise otsustada. Samas kardab ta uusi asju ja ta vajab turvatunnet, rutiini ning reegleid. Nelja-aastane laps suudab seada endale eesmärgid ja neid täita. Ta saab aru lihtsamatest reeglitest ja suudab neid täita. Seevastu vajab ta täiskasvanu tähelepanu ja kiitust. Laps suudab eakaaslaste koos töötada, kuid ta eelistab pigem mängid ühe eakaaslasega. Viieaastane oskab mõista teiste tundeid ja emotsioone. Ta lohutab teisi, on abivalmis ja on valmis konflikti olukorras tegutsema. Ta on võimeline vastutama oma tegemiste eest. Samas mõjutab teda teiste hinnangud, mis mõjutavad tema enesehinnangut.

Teoreetilises osas vaadeldud varasematest empiirilistest uuringutest selgus, et tänapäeval kasutavad lapsed väga palju digivahendeid. Toodi välja, et digivahenditel on nii positiivsed kui ka negatiivsed mõjud. Digivahendite ohtudena toodi välja, et see avaldab negatiivset mõju laste liikumisele, mille tõttu võib tekkida ülekaalulisus. Samuti toodi välja, et digivahendid tekitavad silmade pinget ning pea-, selja- ja käevalu. Ohtudena kirjeldati ka piiratud loovust, agressiivsust, keskendumisvõime probleeme ja tähelepanu hajumist. Võimalustena toodi erinevaid õppimise võimalusi, näiteks keele õpe. Digivahendites on õppematerjalid kergesti kättesaadavad ning palju erinevaid õppemänge. Samuti arendavad digivahendid strateegilist mõtlemist, visuaal-ruumilist võimet, iseseisvust ja enesedistsipliini.

Digivahendite ja sotsiaalsete oskuste vahelisest seosest on uuringutest välja toodud, et digivahendites olevad interaktiivsed mängud võivad toetada ka laste konflikti olukordade

lahendamist, soodustada õppimist, sotsiaalset suhtlust ja kehalist aktiivsust. Samuti arendavad digivahendid programmeerimist, loovat mõtlemist ja matemaatilist analüüsi võimet. Samuti võib pidev digivahendite kasutamine tekitada sõltuvust, vähendada suhtlemist eakaaslastega ja põhjustada agressiivset käitumist, sest nad ei oska ennast väljendada.

Bakalaureusetöö empiirilises osas selgus, et lapsevanemate ja õpetajate on digivahenditel nii positiivseid kui ka negatiivseid mõjusid laste sotsiaalsetele oskustele. Tehnoloogia abil on palju võimalusi õppimiseks, meelelahutuseks ja suhtlemiseks. Samas tuleb jälgida, et lapsed kasutaksid digivahendeid mõõdukalt. Käesolevas uuringus selgus, et kõige rohkem on lastel mõnikord raskusi teiste inimeste vajadustele vastamisega, teiste inimeste tunnete mõistmisega ja reeglite ja keeldude mõistmisega. Lapsevanemad tõid välja, et lapsel on raskusi oma emotsioonide seletamisega sõnades, kui tunneb end üksikuna ja lapsel on raskusi taipamisega, kuidas peaks käituma erinevates sotsiaalsetes oskustes. Samuti on lastel mõnikord raskusi emotsioonide või reaktsioonide kehalise väljendamisega ja raske käituda eakaaslaste ootuste kohasel. Enamuste laste puhul märkisid õpetajad, et lastel on raskusi taipamisega, kuidas peaks käituma erinevates sotsiaalsetes olukordades ja väikesed muutused päevases rutiinis ärritavad tugevasti lapsi. Õpetajad hindasid laste sotsiaalseid oskusi heaks.

Peamiselt olid lapsevanemad arvamusel, et digivahendite kasutamise mõjub laste sotsiaalsetele oskustele halvasti. Toodi välja, et laps lülitab ennast seetõttu muust maailmast välja ning seetõttu nad ei arene sotsiaalkeskkonnas. Samuti ei suuda laps muust rääkida, kui sellest, mis ekraanil toimu. Samuti leiti, et digivahendite kasutamise tõttu ei oska lapsed ise mängida ja mängu välja mõelda ning nende loogiline mõtlemine väheneb. Samas tõid lapsevanemad ja õpetajad välja, et nutiseadmed arendavad laste loogilist mõtlemist ning lapsed oskavad leida uusi lahendusi.

Käesoleva töö autor on nõus, et nii palju kui on inimesi, on ka arvamusi. Seetõttu peaks põhjalikumalt uurima digivahendite rolli laste sotsiaalsetele oskustele. Bakalaureusetöö edasiarenduseks võiks kasutada individuaalset vaatlust, mis annaks parema ülevaate lapse arengust ja muutustest, kui laps kasutab pidevalt digivahendeid. Samuti võiks kasutada suuremat valimit – erinevates regioonides, erineva vanuserühma laste seas – et võrrelda sarnasusi või erinevusi. Viia läbi intervjuusid lapsevanemate ja õpetajatega, sest nii on neil võimalus oma arvamust põhjalikumalt põhjendada.

Resumé

The role of digital technology in formation of social skills of 3-5-year-olds: kindergarten teachers' and parents' perceptions of threats and opportunities

Our mental abilities and social skills are closely related. Inherited biological prerequisites are happening thanks to the cooperation between the individual and the surrounding environment. Child's social development must provide the acquisition of knowledge and skills to live in a society. Therefore, forming of social skills is one of the most important parts of parenting. Social skills are acquired skills, which help people cope in different environments and situations. In the kindergarten social skills mean the skills to get along with others, communicate and act according to society's rules. Certain level of social skills is required to be developed in the kindergarten. (Juusola 2011)

Investing in the development of social skills is as important for a short time as well for the long run. In the short term requiring social skills brings along proficiencies like studying, forming relationships, effective communication, noticing other's needs and good relationships with peers. In that case, the student's academic accomplishments get better as does the atmosphere in the classroom and school and there are fewer incidents with problematic behaviour. In the long run, teaching social skills is important for the kids to grow up to educated, responsible, violence-free, abstaining from drugs and caring adults (Talts 2018). Developing social skills and values is one of the most important parts of bringing up kids and for the child to be able to deal with his/her peers, he/she must recognise his/her skills, emotions and control his/her behaviour (Männamaa, Marats 2009). As nowadays the child spends most of his/her time in the kindergarten, it is the teacher, who supports his/her development and coping (Krull 2000).

The problem is that kids become active media consumers in younger age, and children's social skills become weaker in the digital age. It is a new problem, where we do not know, what is the parent's and teacher's understanding of the digital age and its probable effects. There are several researches conducted about children's social skills and usage of digital devices at kindergarten and school in Estonia and abroad. It has been researched less how parents and teachers perceive the role that digital devices in developing social skills in 3-5-year-old children. It would be great, if parents and teachers acted as partners, who work together for one goal, but it may be complicated for various reasons.

Different parenting methods may be used to reach the goal and it may do more harm than good. It is important that both teacher and parent would be aware of the child's peculiarities and home situation. Only then can teacher support the parent and give advice. To prevent problems, it is very important to have a close exchange of information between the teacher and the home. Researching the problem, we can have a good overview of how the teachers and parents perceive the digital age, what helps to understand and support each other to have close cooperation to create a healthy environment for raising a child.

Children need the attention of adults, personal approach, fresh air, physical activity and a healthy childhood. The moderate use of technology to support studies at school is justified, but smart phones, tablets and laptops are not suitable as a babysitter.

The goal of the bachelor's thesis is to assess parents' and teachers' understanding of the dangers and opportunities of digital technology affecting the development of social skills of the children aged between 3-5. The empirical part of the bachelor's thesis is based on the data collected by the author. The sample consists of three kindergartens in Ida-Virumaa: Illuka Lasteaed, Mäetaguse Lasteaed Tõruke and Iisaku Lasteaed Kurekell. The author made two separate questionnaires for the parents and for the teachers based on the goal. The questionnaires were first electronically sent to the kindergartens' management, who in turn distributed them by e-school, Stuudium and Eliis. As there were too few answers, the author distributed the questionnaires also on paper.

The empirical part of the bachelor's thesis showed that parents and teachers see digital devices having both positive and negative effects on the social skills of children. The technology offers many opportunities for learning, entertainment and communication. At the same time, children should use digital devices moderately. In this study, it was found that children have difficulties to respond to other people's needs, understand other people's feelings, and understand the rules and prohibitions. Parents pointed out that their child had difficulties showing emotions or reactions through body language and it was hard to act according to their peers' expectations. Teachers pointed out that most kids had difficulties in understanding how they were supposed to act in different social situations and little changes in the daily routine irritated children a lot. The teachers judged the children's social skills as relatively good.

The parents mainly perceived the use of digital devices having bad effect on children's social skills. It was brought up that the child excludes herself/himself from the rest of the

world and because of that he/she does not develop in a social environment. Also, the child cannot talk about anything else, except what is going on on the screen. It was also mentioned that kids were not able to play by themselves or make up games because of digital devices and their logical thinking declines. At the same time, parents and teachers noted that digital devices develop children's logical thinking and children could find new solutions.

The author agrees that there are as many opinions as there are people. Because of that, the effect of digital devices on children's social skills should be researched further. Individual observation should be used which would give better overview of a child's development and changes if the child is constantly using digital devices. Also, more people should be questioned - people from various regions, children of different age-groups- to compare similarities and differences. Interviews with parents and teachers would explain their views more thoroughly.

KIRJANDUS

- Arch Pediatr Adolesc Med 2009. Goodrich SA, Pempek TA, Calvert SL *Features of infant and toddler*; 163(12): 1151–1156.
- Anderson, Daniel R.; Subrahmanyam, Kaveri 2017. Digital Screen Media and Cognitive Development. *Pediatrics*, 140(2): 57–61. Available at http://pediatrics.aappublications.org/content/pediatrics/140/Supplement_2/S57.full.pdf, accessed February 16, 2019.
- Bittman, Michael; Rutherford, Leonie; Brown, Jude; Unsworth, Lens 2011. Digital natives? New and old media and children's outcomes. *Australian Journal of Education*, Vol. 55, No. 2, 162–175. Available at <http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=6394e391-3aed-48e2-b599-d2899fc947fb%40pdc-v-sessmgr03>, accessed October 27, 2018.
- Cordoni, Giada; Demuru, Elisa; Ceccarelli, Enrico; Palagi, Elisabetta 2016. Play, aggressive conflict and reconciliation in pre-school children: what matters? *Behaviour*, 153: 1075–1102. Available at <http://web.a.ebscohost.com.ezproxy.utlib.ut.ee/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=32499cf7-7e64-41c6-95a6-00ec70c6dd4e%40sdc-v-sessmgr04>, accessed February 18, 2019.
- Eesti Päevaleht 2018. Nutitelefon ei ole hea lapsehoidja. *Eesti Päevaleht* 09.07.2018, <http://epl.delfi.ee/news/arvamus/juhtkiri-nutitelefon-ei-ole-hea-lapsehoidja?id=82973643> (viimati vaadatud 17.09.2018).
- Elliot, Stephen N.; Busse, R.T. 1991. Social skills assessment and intervention with children and adolescents: Guidelines for assessment and training procedures. *School Psychology International*, No 12: 63–83. Available at <http://donpugh.com/Psych%20Interests/SOCIAL%20SKILLS%20TRAINING/Social%20Skills%20Assessment%20and%20Intervention%20with.pdf>, accessed November 3, 2018.
- Groeben, Maureen.; Perren, Sonja; Stadelmann, Stephanie; von Klitzing, Kai 2010. Emotional symptoms from kindergarten to middle childhood: associations with self- and other-oriented social skills. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 20(1): 3–15. Available at https://www.researchgate.net/profile/Sonja_Perren/publication/47371246_Emotional_symptoms_from_kindergarten_to_middle_childhood_Associations_with_s

- elf_ and_other-oriented_social_skills/links/5644907508ae54697fb7d94c/Emotional-symptoms-from-kindergarten-to-middle-childhood-Associations-with-self-and-other-oriented-social-skills.pdf?origin=publication_detail, accessed February 18, 2019.
- Häidkind, Pille; Schults, Astra; Palts, Kaili 2018. Level of transferable skills according to three assessment tools in three and four-year-old Estonian children. *Estonian Journal of Education*, 6(1): 212–214. Available at <http://web.a.ebscohost.com.ezproxy.utlib.ut.ee/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=0341573b-d195-4d28-b8b6-83f13e7b8ea9%40sessionmgr4008>, accessed February 18, 2019.
- Häidkind, Pille; Palts, Kaili; Pillmann, Jana; Ennok, Kairi; Villems, Külli; Peterson, Tiina 2014. *Lapse Arengu Hindamise Ja Toetamise Juhendmaterjal Koolieelsetele Lastesutustele*. https://www.hm.ee/sites/default/files/juhendmaterjal_alusharidus.pdf (viimati vaadatud 24.09.2018).
- Jones, Damon E.; Greenberg, Mark T.; Crowley, MDaniel Max 2015. Early social-emotional functioning and public health: the relationship between kindergarten social competence and future wellness. *American Journal of Public Health*, 105(11): 2283–2290
- Juusola, Mervi 2011. *Tugevaks armastatud lapsed*. Tallinn.
- Kalmus, Veronika 2015. Ülevaade *EU Kids Online* uuringu tulemustest. Targalt internetis 08.02.2011, <http://www.targaltinternetis.ee/wp-content/uploads/2015/12/Veronika-Kalmus.pdf> (viimati vaadatud 17.09.2018).
- Keltikangas-Järvinen, Lisa 2011. *Sotsiaalsus ja sotsiaalsed oskused*. Tallinn: Koolibri.
- Koolieelse lastesutuse riiklik õppekava 2011. RT I 2008, 23, 152. <https://www.riigiteataja.ee/akt/13351772> (viimati vaadatud 02.10.2018).
- Krull, Edgar 2000. *Pedagoogilise psühholoogia käsiraamat*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Kröönström, Kristiina 21.11.2011. Interneti varjatud ohud ja võimalused. *Kroonika* 21.11.2011, <http://kroonika.delfi.ee/news/mitmesugust/interneti-varjatud-ohud-ja-voimalused?id=61941698> (viimati vaadatud 19.09.2018)
- Lai, Karmen; Uri, Helena 2008. Arvuti/Interneti kasutamise negatiivne mõju õpilaste tervisele. *Eesti arst*, 87(2): 87–91.
- Lee, Lena 2015. Digital Meida and Yound Children’s Learning: A Case Study of Using iPads in American Preschools. *International Journal of Informationd and*

- Education Technology*, Vol. 5, No. 12: 947–950. Available at <http://www.ijiet.org/papers/643-T061.pdf>, accessed October 27, 2018.
- Lemmon, Kristy Haslam, Green, Vanessa A. 2015. Using video self-modeling and the peer group to increase the social skills of a preschool child. *New Zealand Journal of Psychology*, 44(2): 68–78. Available at https://www.psychology.org.nz/wp-content/uploads/72176-NZJP-Vol-44-No-2_Video-Self-Modelling.pdf, accessed February 19, 2019.
- Lieberman, Debra A.; Fisk, Maria Chesley; Biely, Eica 2009. Digital games for Young Children Ages Three to Six: From Research to Design. *Computers in the Schools*, 26(4), 299–313. Available at <https://www-tandfonline-com.ezproxy.utlib.ut.ee/doi/pdf/10.1080/07380560903360178>, accessed February 16, 2019.
- Lieberman, Debra A.; Bates, Cynthia H.; So, Jiyeon 2009. Young Children's Learning With Digital Media. *Computers in the Schools*, 26 (4), 271–283. Available at <https://www-tandfonline-com.ezproxy.utlib.ut.ee/doi/pdf/10.1080/07380560903360194>, accessed February 16, 2019.
- Liesem, Kerstin 2017. Generation Y and the World of Work in the Future. *Journal of Media Research*, Vol. 10, Issue 1(27): 3–12. Available at <http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=c37f11adf290-4a88-958f-32123926840e%40sessionmgr104> accessed October 27, 2018.
- McClelland, Megan M.; Morrison, Frederick J.; Holmes, Deborah L. 2000. Children at risk for early academic problems: the role of learning-related social skills. *Early Childhood Research Quarterly*, 15(3): 307–329.
- Mõju inimsuhetele. Sotsiaalne meedia: kaasaegne suhtlemisvahend.
<http://sotmed.weebly.com/sotsiaalmeedia-motildeju-inimsuhetele.html> (viimati vaadatud 27.10.2018).
- Männamaa, Mairi; Marats, Inna 2009. *Lapse üldoskuste areng*. E. Kulderknup (Toim), Üldoskuste areng koolieelses eas (lk 5–42). Tallinn: Studium.
- Nugent, Pam M.S. 2013. Social skills. *Psychology dictionary*. Available <https://psychologydictionary.org/social-skills/>, accessed November 3, 2018.
- Tark vanem 2016. Nutiseadmed tulevad lapsevanemale appi. Tark vanem, 30.05.2018, <https://tarkvanem.ee/digimaailm-artiklid/nutiseadmed-tulevad-lapsevanemale-appi/> (viimati vaadatud 27.10.2018)

- Patel, Dhruvin 2017. Will Tecnology Ruin Your Children's Development? ThriveGobal. Available at <https://medium.com/thrive-global/will-technology-ruin-your-childrens-development-663351c76974>, accessed October 27, 2018.
- Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus 2009. *Üldoskuste areng koolieelses eas*. Tallinn. https://oppekava.innove.ee/wp-content/uploads/2015/07/Yldoskused_Mang_Alusharidus.pdf (viimati vaadatud 24.09.2018).
- Roberts DF, Foehr UG, Rideout V 2006. *Media in the Lives of 8–18 Year Olds*. Menlo Park, CA: Kaiser Family Foundation.
- Rudkin, Angharad 2017. Digital Childhood – Adressing Childhood Development Milestones in the Digital environment. Available at https://5rightsframework.com/static/Digital_Childhood_report_-_EMBARGOED.pdf, accessed October 27, 2018.
- Schleicher, Andreas 2019. *Helping our Youngest to Learn and Grow*. Available at https://www.oecd-ilibrary.org/education/educating-our-youngest_9789264313873-en, accessed April 1, 2019.
- Semrude-Clikeman, Margaret 2007. Social competence in children [Book review]. *Journal for educational research online 4 (2012)*, No 1, 156–160. Available <https://core.ac.uk/download/pdf/33979435.pdf>, accessed November 3, 2018.
- Tark vanem. <https://tarkvanem.ee/digimaailm/> (viimati vaadatud 27.10.2018).
- Zosh, Jennifer M.; Hirsh-Pasek, Kathy; Golinkoff, Roberat Michnic; Parish-Morris, Julia 2016. Learning in the Digital Age: Putting Esucation Back in Educational Apps for Young Children. *Technology in early childhood education*. Available at <http://www.child-encyclopedia.com/sites/default/files/textes-experts/en/4738/learning-in-the-digital-age-putting-education-back-in-educational-apps-for-young-children.pdf>, accessed October 27, 2018.
- Talts. Leida 2018. Sotsiaalsete oskuste õpetamine aitab ennetada koolikiusamist. *Õpetajate Leht* 25.05.2018, <http://opleht.ee/2018/05/sotsiaalsete-oskuste-opetamine-aitab-ennetada-koolikiusamist/> (viimati vaadatud 17.09.2018).
- Tech-Savvy Toddlers: Why are Young Children So Good With Technology? 19.02.2018. SouthernPhone. Available at <https://www.southernphone.com.au/Blog/2018/Feb/tech-savvy-toddlers-kids-good-with-technology>, accessed October 27, 2018.
- Vene, Kristi 2015. Mida ekraani ees kasvamine meie lastega tegelikult teeb. *Pere ja Kodu* 02.04.2015, <http://perekodu.delfi.ee/koolilaps/mida-ekraani-ees->

kasvamine-meie-lastega-tegelikult-teeb?id=71075431 (viimati vaadatud 27.10.2018).

Vinter, Kristi 2017. Kristi Vinter: nutivaimustuse varjatud ohud lapsele. *Postimees* 06.06.2017, <https://arvamus.postimees.ee/4137129/kristi-vinter-nutivaimustuse-varjatud-ohud-lapsele> (viimati vaadatud 27.10.2018).

Vitiello, Virginia; Williford, Amanda P. 2016. Relations between social skills and language and literacy outcomes among disruptive preschoolers: task engagement as a mediator. *Early Childhood Research Quarterly*, 36: 136–144.

Õunapuu, Lembit 2014. *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes*. Tartu Ülikool.

LISAD

Lisa 1. Küsimustik lapsevanemale

Lugupeetud lapsevanemad!

Tänapäeva maailmas muutuvad lapsed sageli aktiivseteks meedia tarbijateks üha nooremas eas ning sotsiaalsed oskused kipuvad digiajastul nõrgemaks jääma. Tegemist on uue probleemiga, mida pole veel kuigi palju uuritud.

Käesoleva küsimustikuga püüame välja selgitada, koolieelse lasteasutuse õpetajate ja lastevanemate nägemuse digitehnoloogia rollist laste sotsiaalsete oskuste kujunemisele. Teie panus selles on väga teretulnud!

Küsimustele vastamine võtab orienteeruvalt aega 3–7 minutit.

Küsimustikule vastamine on täielikult anonüümne ning soovi korral on võimalik hiljem uuringu tulemustega tutvuda kirjutades meiliaadressile maarika1alliku@gmail.com

Suur aitäh vastamast!

Maarika Alliku

Tartu Ülikool Narva Kolledž Sotsiaalteaduste valdkonna

3.kursuse tudeng

e-mail: maarika1alliku@gmail.com

Juhendaja PhD Ülle Säälik

Palun valige iga küsimuse puhul Teile kõige sobivam vastusevariant.

Lapse vanus ...*

- 1,5–2 aastane
- 3–5 aastane
- 6–7 aastane

Teie vanus ...*

- 18–27
- 28–37
- 38–47
- 48–57
- 58–67

Teie lapse sotsiaalsed oskused...*

	Ei	Mõni-kord	Jah
Lapsel on raskusi teiste inimeste tunnete mõistmisega			
Lapsel on raskusi teiste inimeste vajadustele vastamisega			
Raskusi oma emotsioonide seletamisega sõnades, kui tunneb end üksikuna			
Raskusi emotsioonide või reaktsioonide kehalise väljendamisega			

Raske käituda eakaaslaste ootuste kohaselt			
Lapsel on raskusi taipamisega, kuidas peaks käituma erinevates sotsiaalsetes olukordades			
Tundub eakaaslastele teistsugune, kummaline või ekstsentriline			
Teeb ennast tahtmatult lolliks nii, et vanemad tunnevad piinlikkust või eakaaslased hakkavad naerma			
Raskusi reeglite või keeldude mõistmisega			
Tülitseb tihti eakaaslastega			
Raskusi grupitegevustes osalemisega			
Teised lapsed ei võta teda mängu osalema			
Laps ei hooli füüsilisest kontaktist, nt. kallistustest			
Väikesed muutused päevases rutiinis ärritavad teda tugevasti			
Silmast silma suhtlemisel pilkkontakt puudub või on ebatavaline			

Milliseid digivahendeid kasutab Teie laps?*

- lauaarvuti/sülearvuti
- nutitelefon
- tahvelarvuti
- televiisor

Millisel eesmärgil kasuta Teie laps digivahendeid kõige sagedamini?*

- suhtlemiseks
- multifilmide vaatamiseks
- videote vaatamiseks
- mängimiseks
- muu

Kui palju aega päevas keskmiselt kulutab Teie laps digivahendite kasutamisele?*

- kuni 30 min
- kuni 1h
- 1–2h
- 2–3h
- 3–5h
- 5–7h
- muu

Kuidas Teie arvates mõjutab digivahendite kasutamine lapse sotsiaalsetele oskustele?*

Kui Teie arvates jäi midagi olulist käsitlemata, siis palun kirjutage see siia.

* - küsimusele on kohustuslik vastata

Lisa 2. Küsimustik õpetajatele

Hea õpetaja!

Tänapäeva maailmas muutuvad lapsed sageli aktiivseteks meedia tarbijateks üha nooremas eas ning sotsiaalsed oskused kipuvad digiajastul nõrgemaks jääma. Tegemist on uue probleemiga, mida pole veel kuigi palju uuritud.

Käesoleva küsimustikuga püüame välja selgitada, koolieelse lasteasutuse õpetajate ja lastevanemate nägemuse digitehnoloogia rollist laste sotsiaalsete oskuste kujunemisele. Teie panus selles on väga teretulnud!

Küsimustele vastamine võtab orienteeruvalt aega 3–7 minutit.

Küsimustikule vastamine on täielikult anonüümne ning soovi korral on võimalik hiljem uuringu tulemustega tutvuda kirjutades meiliaadressile maarika1alliku@gmail.com

Suur aitäh vastamast!

Maarika Alliku

Tartu Ülikool Narva Kolledž Sotsiaalteaduste valdkonna

3.kursuse tudeng

e-mail: maarika1alliku@gmail.com

Juhendaja PhD Ülle Säälik

Palun valige iga küsimuse puhul Teile kõige sobivam vastusevariant.

Teie vanus ...*

- 18–27
- 28–37
- 38–47
- 48–57
- 58–67

Teie tööstaaž õpetajana lasteaias*

- kuni 1 aasta
- 1–2 aastat
- 3–5 aastat
- 6–10 aastat
- 10–15 aastat
- 15–20 aastat
- 20–30 aastat
- enam kui 30 aastat

Laste vanus rühmas ...*

- 1,5–2 aastased
- 3–5 aastased
- 6–7 aastased

Laste sotsiaalsed oskused rühmas*

	1–2 lapsel	3–5 lapsel	pooltel lastel	enamustel lastel	mitte ühelgi lapsel
Lapsel on raskusi teiste inimeste tunnete mõistmisega					

Lapsel on raskusi teiste inimeste vajadustele vastamisega					
Lastel on raskusi oma emotsioonide seletamisega sõnades					
Lastel on raskusi emotsioonide või reaktsioonide kehalise väljendamisega					
Lastel on raske käituda eakaaslaste ootuste kohaselt					
Lapsel on raskusi taipamisega, kuidas peaks käituma erinevates sotsiaalsetes olukordades					
Lastel on raskusi reeglite või keeldude mõistmisega					
Tülitseb tihti eakaaslastega					
Lastel on raskusi grupitegevustes osalemisega					
Lapsed eelistavad mängida üksinda					
Lapsed ei hooli füüsilisest kontaktist, nt. kallistustest					
Väikesed muutused päevases rutiinis ärritavad teda tugevasti					
Lastel puudub silmast silma suhtlemisel pilkkontakt või on ebatavaline					
Lapsed ei suuda keskenduda ühele tegevusele					
Õppetegevuses on laste tähelepanu hajunud					

Millise hindega hindate digiajastu laste sotsiaalseid oskusi:*

Väga nõrgad 1 2 3 4 5 Väga head

Milliseid digivahendeid kasutate rühmas ja milleks?*

Kui Teie arvates jäi midagi olulist käsitlemata, siis palun kirjutage siia.

* - küsimusele on kohustuslik vastata

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Maarika Alliku,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Digitehnoloogia roll 3 – 5 aastaste laste sotsiaalsete oskuste kujunemisel: ohud ja võimalused lasteaiaõpetajate ja lapsevanemate arusaamades“, mille juhendaja on Ülle Säälük, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Maarika Alliku

22.05.2019